

SZAKDOLGOZAT

DORKA-HORVÁTH ZSÓFIA
tanító szak

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Tanító szak

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola, mint ökoiskola bemutatása

Belső konzulens: Doba László
főiskolai docens

Készítette: **Dorka-Horváth Zsófia**
G8MTK5
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár
2023

TARTALOM

1. TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	4
2. ELMÉLETI HÁTTÉR.....	5
2.1 A Zöld Óvoda.....	5
2.2. Az ökoiskolák.....	7
2.2.1 Ökoiskolák története	8
2.2.2. Ökoiskolai jó gyakorlatok.....	11
2.3. Környezeti nevelés - fenntarthatóságra nevelés a 2020-as NAT-ban és a kerettantervben	13
3. A PILISMARÓTI BOZÓKY MIHÁLY ÁLTALÁNOS ISKOLA BEMUTATÁSA	20
3.1. Az iskola környezeti elhelyezkedése.....	20
3.2. Az iskola rövid története	21
3.3. Az iskola tárgyi és személyi feltételei	22
3.4. Környezeti nevelés - fenntarthatóságra nevelés az iskola pedagógiai programjában, helyi tantervben	24
3.5. Az iskola elnyert címei: ökoiskola, örökös ökoiskola, madárbarát iskola.....	28
3.6. Az iskolában folyó ökoiskolai tevékenységek.....	29
3.7. Interjú az iskola ökoiskola felelősével.....	32
4. KAPCSOLÓDÁSOM AZ ÖKOISKOLÁHOZ	35
4.1. Hogyan kapcsolódom az ökoiskolai tevékenységekbe?	35
4.2. Saját ötletek és fejlesztések az ökoiskolai tevékenységekben	39
6. ÖSSZEGZÉS	41
FELHASZNÁLT IRODALOM	43
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	49
MELLÉKLETEK.....	49

1. TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

„Senki sem fogja megvédeni azt,
ami nem érdekli, és senkit sem fog érdekelni az,
amiről soha semmi tapasztalatot nem szerzett.”

(David Attenborough)

A szakdolgozatom témája „A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola, mint ökoiskola bemutatása”. Dolgozatomban be szeretném mutatni többek között azt, hogy hogyan és mi célból jött létre az ökoiskola, továbbá azt, hogy a fent említett iskola mindennapjaiban milyen módon jelenik meg az ökoiskola szemlélet. Több összetevője is volt annak, hogy ezt a témát választottam. Egyrészt azért, mert a műveltségterületem a természetismeret, és mindenképpen egy olyan témát szerettem volna választani, ami ehhez a területhez kapcsolódik. Lassan már két éve dolgozom a pilismaróti iskolában, így számomra adott volt a szakdolgozatom témája, hogy bemutassam ezt az iskolát, mint ökoiskolát, örökös ökoiskolát. Kíváncsi voltam például arra, hogy egy iskola mitől és milyen szempontok alapján lehet ökoiskola, és a gyerekeket milyen módon, milyen tevékenységek által vonják be ebbe a szemléletbe. Továbbá fontosnak tartom a téma szempontjából, hogy az elmúlt évek milyen tapasztalatokat, változásokat hoztak az iskola életében, a gyerekek életében, és az iskola tágabb környezete számára.

Másrészt azért esett választásom erre a témára, mert úgy gondolom, hogy a gyerekek jövőjét, a természethez, a környezetükhöz való viszonyát, szemléletét nagyban befolyásolhatják azok a tevékenységek, amelyet az ökoiskola nyújt nekik. „*Senki sem fogja megvédeni azt, ami nem érdekli, és senkit sem fog érdekelni az, amiről soha semmi tapasztalatot nem szerzett*” idézet azért fontos számomra, mert rávilágít arra, hogy pedagógusként vagy akár szülőként is a gyerekek figyelmét, érdeklődését fel kell keltenünk a környezet iránt, továbbá tapasztalatokat kell nyújtanunk nekik, hogy egy olyan generáció nőjön fel, akiket érdekel a környezetük és a természeti értékek megóvása.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

Ebben a fejezetben a szakdolgozatom témájához szükséges elméleti háttereket fogom ismertetni.

2.1 A Zöld Óvoda

A Magyarországi Zöld Óvoda Program és Hálózat teremti meg az ökoiskola alapjait, így fontos megismernünk, hogyan alakult ki és fejlődött tovább a Zöld Óvoda Program és Hálózat.

Magyarországon a 20. század második felében jelenik meg a környezetvédelem, mint intézményesült társadalmi tevékenység. 1961-ben megalapították az Országos Természetvédelmi Hivatalt, ami kizárólag csak a természetvédelemmel foglalkozott. Az 1976-os környezetvédelmi törvény (1976. évi II. törvény) már leírta azt, hogy oktatás és nevelés útján megismerjék és tájékoztatást kapjanak az állampolgárok a környezet védelméről, környezetvédelmi feladatokról. A 1995. évi LIII. törvény a környezeti nevelésről kimondta, hogy a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteik fejlesztésére minden állampolgárnak joga van. Azt olvashatjuk a 54. §.2. bekezdésben, hogy a környezeti ismeretek terjesztése nevelési-oktatási intézmény keretein belül történik. A környezeti nevelésben a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. tv. kiemelten fontos szerepet játszott. 2003 és 2008 között rengeteg olyan kiadvány jelent meg, amely a hulladékgazdálkodásról, azok problémáira megoldást kínáltak. E törvény hatására óvodapedagógusok is részt vettek számos kutatásban és továbbképzésen. Az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar szervezésében 2003-ban lehetőségük volt az óvodapedagógusoknak egy hulladékgazdálkodási szakmai továbbképzésen részt venniük, mely a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium pénzügyi és szakmai támogatásával valósult meg. A képzéshez segédkönyv is készült *Hulladékgazdálkodásról óvodapedagógusoknak* címmel, majd létrehoztak egy honlapot is *Zöld Óvoda* címmel, amely a továbbképzésre jelentkezők számát növelte. 2005-ben kidolgozták a kutatások eredményei alapján a Zöld Óvoda kritériumrendszerét és a pályázat elvárásait, majd a Pedagógiai Intézetek Óvodai tagozatának és szakmai civil szervezetek közreműködésével a pályázathoz munkaanyagokat készítettek el. 2005 végére a Zöld Óvoda minősítés létrejön Magyarországon. (Zöld Óvoda hivatalos honlapja)

Azok az óvodák, amelyek elnyerték a Zöld Óvoda címet, munkájukat kétféle módon végezhetik: egyedül, többi óvodától függetlenül, vagy hálózatot alkotva egymást segítve. Azok az óvodák, ahol a többi óvodától függetlenül végzik munkájukat, ott csak saját ötleteikre támasz-

kodhatnak. Egymást segítve viszont erősíthetik szakmai tevékenységüket, módszertani ötleteiket és tapasztalataikat is átadhatják egymásnak. Nemcsak más köznevelési intézmények felé nyithatnak, hanem civil szervezetek, múzeumok, nemzeti parkok, állatkertek felé is. A Zöld Óvoda címmel rendelkező óvodák segítséget nyújthatnak azoknak az óvodáknak, amelyek a címet még nem kapták meg, továbbá a meglévő címmel rendelkező óvodákkal pedig egyenrangú partnerek. Nagy előnye van a külső szakmai kapcsolatoknak, ugyanis megfelelő mintát, tapasztalatokat adva sarkall a szakmai fejlődésre. Zöld Óvoda címet elnyert óvodák egyből tagjaivá válnak a Magyarországi Zöld Óvodák Hálózatának, ezt a hálózatot pedig a különféle kiadványok, szaklapok segítik a fejlődésben. 2009-ben létrejött hét Zöld Óvoda bázisintézmény kiemelt feladata volt a még nem zöld óvodák segítése a pályázat eredményességében.

2014-2016 között létrejött a Zöld Óvoda forrásközpont hálózat, melynek feladata az volt, hogy segítse az óvodákat a címszerzésben, valamint a cím megtartásában. Léteznek olyan zöld óvodák is, melyek saját hálózatot alakítottak, megnyerve a tágabb és a közvetlen környezetükben a hasonló gondolkodásban működő óvodákat. A zöld óvodák hatással lehetnek a körzetükben lévő iskolákra is, hiszen az iskolát segítheti ökoiskolává válni. Sok szülő, ha gyermekét zöld óvodába járatta, akkor onnan kilépve szívesen íratja be a körzet ökoiskolájába. Az ökoiskolák a gyermek korábbi zöld óvodai nevelésére építenek, így ez a folyamatosság erősítheti a gyermekben a környezettudatos magatartást, ehhez kapcsolódó szokások rögzülését. (Bihariné 2016)

Nézzük meg, hogy zöld óvodai munka hogyan jelenik meg az óvodai nevelés feladataiban. Három nagy nevelési feladatot emelnék ki. Az egyik fő nevelési feladata az óvodáknak az *egészséges életmód alakítása*. Ez a terület az egészséges életvitel formálást és a személyi és környezet-higiénére nevelést jelenti. Alapvető követelmény az egészséges és biztonságos környezet. A környezettudatosság változatos formában van jelen. Az egészséges életmód elsősorban a kulturált étkezési szokásokon múlik, amelynek a megalapozását a családban sajátítja el a gyermek. A változatos, egészséges étkezés elfogadása, a személyi higiénia fejlesztése is szükséges a környezettudatos életviteli szokások kialakításában. Nem utolsó sorban fontos megemlíteni a balesetmentes környezetet biztosítását, a tárgyi környezet tisztaságát, épségét, fűtését, világítását, amelyek példát mutathatnak a takarékosagra, környezettudatos magatartásra. Az *érzelmi, erkölcsi, közösségi nevelésben* főként a környezethez való pozitív érzelmek kialakítása a cél, továbbá, tiszteljék a földi környezetet. Ezen a területen is nagyon fontos a jó magatartási szokások megalapozása, kialakítása (ítéljék el a vízpazarlást, szemetelést stb.) ugyanis óvodás korban válik igazán stabillá, épül be a személyiségbe, ha folyamatosan megerősítést kap. Kiemelt feladat még a hazaszeretet, a sérült és más kultúrához tartozó gyerekek elfogadása. Az

anyanyelvi, értelmi fejlesztés és nevelés területén a beszélő környezet biztosítása a cél, hiszen az anyanyelvi kompetenciák alapozásánál a gyermek önkifejezési és közlési vágyára lehet építeni. Fontos, hogy a gyermekek élményekhez, tapasztalatokhoz jussanak, és az óvoda változatos tevékenységeket biztosítson. (Bihariné 2016)

2.2. Az ökoiskolák

Az ökoiskola fogalmának bemutatása előtt fontos kiemelni azt a megállapítást, hogy a tanítónak és az iskolának a gyermek számára milyen fontos szerepe van abban, hogy mit és hogyan közvetít számukra. Ezek a külső minták, amelyeket nap mint nap látnak és tapasztalnak formálják őket, s majd ezek a későbbiekben megnyilvánulnak a cselekedeteikben és az életükben is. Fontos tehát az, hogy a pedagógus hiteles legyen, mint a cselekedeteiben, mint pedig a kommunikációjában. E két területnek az egysége azt jelenti, hogy amit a pedagógus képvisel, hirdet, úgy is cselekszik.

A tanító mintáján túl az iskolai mintáknak is fontos szerepe van a környezeti nevelésben. Az iskolai környezetnek is van nevelő hatása, erre jó példák, ha az iskolaudvar rendezett, gondozott, a belső terek virágokkal díszítettek, a fűtés, világítás takarékos, az iskolában dolgozók és a tanulók is a papírral és egyéb anyagokkal takarékoskodnak, továbbá rendszeresen rendeznek papírgyűjtési akciót. Mindezek a példák elősegítik azt, hogy a tanulók környezettudatosan cselekedjenek. (Doba 2018)

Azok az iskolák, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek a fenntartható fogyasztásra, környezeti nevelésre, környezettudatosságra egy pályázat révén elnyerhetik az Ökoiskola címet. Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet honlapja szerint az ökoiskola kifejezésben érdemes először megvizsgálni, hogy az "öko" szócska mit jelent: *„arra utal, hogy a tevékenységet olyan módon végzik, hogy közben a lehető legnagyobb mértékig megpróbálják tiszteletben tartani az élővilág érdekeit, megpróbálnak minél kisebb károsodást okozni az ökoszisztémának.”* (OFI hivatalos honlapja) Tehát az ökoiskolák olyan iskolák, melyek ezen elvek alapján működnek. Másik megfogalmazás alapján az ökoiskolák abban térnek el egy átlagos iskolától, hogy nemcsak a tanításban, a tanórákon érvényesülnek a környezeti nevelés, fenntartható pedagógiájának elvei, hanem minden területen az iskolai életben például: gyerekek étkeztetésben, vagy táborok szervezésében. (Lükő 2020)

Az Örökös Ökoiskola címet azok a nevelési- oktatási intézmények kapják meg, amelyek az intézményi keretek között a fenntarthatóságra neveléssel rendszerszerűen foglalkoznak a mindennapi gyakorlatban, továbbá korábban (elmúlt 7 évben) már kétszer elnyerték az Ökoiskola

címet, és legalább 6 éven keresztül rendelkezett ezzel a címmel (OFI hivatalos honlapja). Ahhoz, hogy egy iskola ezeket a címeket elnyerje meg kell pályáznia, amit minden tanévben kiírnak. Az iskoláknak ki kell tölteniük egy pályázati adatlapot, majd több kritériumnak is meg kell felelniük, hogy megkapják a titulust. A legfontosabbak között van például, hogy az iskola alapküldetésének a fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos célokat, tevékenységeket, munkaformákat hangsúlyozni kell. Szükség van még a diákok, szülők, technikai dolgozók és a nevelő testület együttes elszántságára a téma iránt. Továbbá a pályázó iskoláknak egy meghatározott kritériumrendszerben szempontcsoportonként legalább 60 pontot kell szereznie, hogy megkapják az Ökoiskola címet első alkalommal. Az újr pályázók esetében az önértékelő táblázatban leírt szempontsorból minimum 80 pontot kell teljesíteni, az Örökös Ökoiskola cím elnyeréséhez pedig 100 pontot kell elérni az önértékelési táblázatban. (OFI hivatalos honlapja)

2.2.1 Ökoiskolák története

Mielőtt a hazai ökoiskolai hálózat kialakulásának előzményeit részletezném, először érdemes kitekinteni a nemzetközi előzményekre.

Az ENSZ 2005-2014 közötti évtizedet a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének nyilvánította, ami azt jelentette, hogy egy teljes évtizedet szán arra, hogy a fenntarthatóság alapelvei a nevelés és oktatás minden szintjén megjelenjenek. A fenntarthatóságra nevelés nem külön álló részként jelenik meg az oktatásban és a nevelésben, hanem annak átfogó eszmerendszerét nyújtja. Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága az UNESCO-val közösen megalkotta, elfogatta a Tanulás a fenntarthatóságért stratégiát. Ennek az volt a célja, hogy a fenntarthatóság elvei, módszerei, céljai, etikai értékei megjelenjenek az életünk minden színterén pl.: iskolában, munkahelyen, otthon stb. Az UNESCO egyik fontos küldetése az volt, hogy az oktatás az a terület, mely által a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenségek ellen felveszi a harcot. Az oktatásban két programot emelnek ki: az Oktatás Mindenkinnek és a Tanulás a fenntarthatóságért. Az utóbbi legfontosabb elemei közé tartozik a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó témák oktatása, az UNESCO tagállamokban a fenntartható fejlődés tanulásának a nemzeti programokba történő beintegrálása. Az Európai Unió Tanácsa kérte a tagállamokat arra, hogy az oktatás a fenntarthatóságot szolgálja. Kiemelik, hogy az oktatási intézményeknek arra kell törekedniük, hogy fenntartható szervezetek legyenek, elvárja, hogy a tananyagokba kerüljön be a fenntarthatóság témája, a pedagógusoknak, őket segítő munkatársaknak fontos legyen az ökotudatosság, s ehhez megfelelő képzettséget kell biztosítani stb. (Tóthné 2016)

Magyarországon az Alaptörvény rögzíti a fenntarthatósággal kapcsolatos elveket és alapvető értékeket. Különböző törvények (pl.: környezetvédelmi, hulladéktörvény) már megfogalmaztak olyan alapelveket, általános szabályokat, amelyek a fenntarthatóság megvalósulását erősítik az iskolákban és a társadalomban. Az intézményesül oktatás aktuális kereteihez a környezeti nevelés mindig alkalmazkodik. A magyar iskolák alapidokumentumait a nemzeti köznevelésről szóló törvény (2011. CXC. tv. 2012. évi CXXIV. módosítása), 20/2012 EMMI rendelet, 110/2012 Kormányrendelet, és a Nemzeti alaptanterv határozza meg. A Nemzeti köznevelési törvény alapján készítik el az intézmények nevelési-oktatási dokumentumaikat, ebben különböző mértékben jelennek meg a környezeti és fenntarthatóságra nevelés feladatai. Az iskolák pedagógiai programjának tartalmát a 20/2012 EMMI rendelet szabályozza, pontosabban a 7. § bm) pontja: *„az alapfokú művészeti iskola kivételével az egészségnevelési és környezeti nevelési elveket, programokat, tevékenységeket,”* továbbá a (4) bekezdés: *„A nevelőtestület és az intézményvezető döntése alapján a pedagógiai program tartalmazza az iskolában alkalmazott sajátos pedagógiai módszereket, beleértve a témnapokat, témaheteket és a projektoktatást is. A projektoktatás során a témaegységek feldolgozása, a feladat megoldása a tanulók érdeklődésére, a tanulók és a pedagógusok közös tevékenységére, együttműködésére épül a probléma megoldása és az összefüggések feltárása útján.”* (20/2012 VIII.31. EMMI rendelet 7§ bm pontja, 4. bekezdés) 2015 júniusa óta az EMMI rendelet 191/A § (2) pontjában írja le az Ökoiskola Programot, mely megvalósulását közösen segíti a két érintett tárca. (Tóthné 2016)

A hazai ökoiskolai hálózat kialakulásában nagy szerepe volt a minden tagállamban azonos módszerek és elvek alapján megalakult Környezeti Iskolai Kezdeményezések nemzetközi hálózatnak (továbbiakban: ENSI). Az ENSI és az OECD közösen kialakított egy decentralizált nemzetközi hálózatot. 1986 óta az ENSI támogat olyan oktatási fejlesztéseket, melyek a környezet megértését segítik, továbbá nemzetközi tapasztalatok és kutatások megosztásával aktívan segítik a tanítást, tanulást, állampolgári nevelést. Az ENSI helyi képviselői olyan iskolákat kerestek fel az ökoiskola hálózat kiépítése érdekében, melyek már valamilyen szinten a tevékenységeikben megmutatták elköteleződésüket a környezeti nevelésben. A hálózatot úgy kezdték el építeni, hogy ezekkel az intézményekkel folytattak szoros együttműködést, és kidolgozták azokat a módszereket, mely az iskolák zöldítését szolgálja. Ekkor határozták meg az ökoiskolák kritériumrendszerét, elveit, sajátosságait.

1996-ban Magyarországon a környezeti nevelés a tanterv része lett. Megjelent a Nemzeti alaptantervben és egyes műveltségi tartalmakban. Sajnos ekkor még nem teljesedett ki, hiszen a pedagógusokat nem képezték erre, a természettudományi tantárgyakon kívül másban nem jelentek meg a tartalmak, továbbá az iskolák nem kaptak megfelelő anyagi támogatást. 2004-ben

nagy változás történt, hiszen már kötelező volt a környezeti nevelést az iskolák pedagógiai programjában megjeleníteni. (Tóthné 2016)

A hazai ökoiskolai hálózat 2000. márciusában jött létre Havas Péter (OECD ENSI magyarországi nemzeti koordinátora) irányításával és vezetésével az Országos Közoktatási Intézet (OKI) kezdeményezésére, mintegy 22 intézményi taggal. Ekkora már megvoltak azok a segédanyagok, kiadványok, humán erőforrások, amelyek segítségével már el lehetett indítani ezt a programot. Azok az iskolák, melyek pályáznak az Ökoiskolai címért, nem kell csatlakozniuk a hálózathoz, s a felállított kritériumoknak sem kell teljesen megfelelni, elég, ha az alapelveknek elkötelezik magukat pl.: a nevelés és oktatás teljes folyamatában jelenjen meg a fenntarthatóság elvei, működjenek együtt a szülőkkel a diákokkal és a helyi partnerekkel, az ökoiskolai értékek iránt az intézmény vezetősége legyen elkötelezett, a pedagógusok tevékenységét a környezettudatos szemlélet alapján végezze, végül fontos, hogy a fenntarthatóság több területen is megjelenjen, mint például társadalmi, gazdasági, vagy szociális vonatkozásban. 2005-től amióta először meghirdették a pályázatot, folyamatosan növekszik a pályázók száma és azoknak az iskoláknak a száma, amelyek a címet el is nyerik. Az évek során a pályázati rendszer, a dokumentációja is folyamatosan formálódott. A változások megfigyelhetők voltak például a fogalmi rendszer pontosításában. (Tóthné 2016)

2012 óta lehetőség van az Örökös Ökoiskola címet is elnyerni, ha az intézmény legalább hat évig birtokolta kétszer az Ökoiskola címet és a harmadik pályázatot már így adják be. Az iskolákat ökoiskolai tevékenységükben, munkájukban segítségükre voltak a különböző helyi és regionális konferenciák, továbbképzések, jó gyakorlatok, illetve a módszertani segédletek.

Ahhoz, hogy egy intézmény ökoiskolává váljon, nemcsak az alapidokumentumokban kell feltüntetni a fenntartható pedagógia elveit, hanem fontos kiemelni a megfelelő személyi feltételeket is, hiszen az intézményvezetőn, a pedagógusokon sok múlik, hogy az iskola tényleg közvetítse a fenntartható pedagógia értékét, továbbá közvetítse, továbbadja ezt a szemléletet, és ennek alapján formálja a tanulókat. Fontos, hogy a pedagógusok megfelelő tudással, attitűdökkel rendelkezzenek, hogy a tanulókat megfelelő szakértelemmel neveljék a fenntarthatóságra. Kiemelt szerepe van az intézményvezetőnek, hogy ezt a szemléletet erősítse az iskolában, továbbá, hogy megteremtse a személyi és tárgyi feltételeket. (Tóthné 2016)

2.2.2. Ökoiskolai jó gyakorlatok

Fontos ismertetnünk először is a tanórai és tanórán, iskolán kívüli helyszíneket, amelyek nagyban hozzájárulnak az ökoiskolai tevékenységek megvalósulásában, s mely szinterek lehetőséget adnak a környezeti nevelés elmélyülésére.

Az iskolák környezeti nevelését és egyben ökoiskolai tevékenységét, újszerű módszereket és tanulás szervezési formák kialakítását segítheti az iskolán belüli és kívüli szinterek. Az iskolán belüli szinterek közé sorolhatjuk például a tanórákat, szakköröket, témanapokat, témaheteket, vagy akár a különböző projekteket. (Doba 2018) Témanapok alkalmával egy tanítási napon valósul meg egyéb témakör tanulása, s melynek célja, hogy minél több oldalról járják körül a gyerekek az adott témát. A témahetek célja tulajdonképpen megegyezik a témanapével, annyiban tér el tőle, hogy 3-5 napon keresztül dolgoznak fel egy témát a gyerekek. Projektek során lehetőségük van a diákoknak közösen és együttműködve egy produktumot létrehozni, amely valamilyen problémára fókuszál. (Tóthné 2016)

A tanórák a környezeti nevelés leggyakoribb szintere, hiszen a természettudományos tantárgyak témaköreiben, tananyagaiban jelennek meg ezek a környezeti nevelés tartalmai. Fontos kiemelni a tantárgyak közti koncentráció lehetőségét is, ugyanis a gyerekek így még több ismeretet szereznek és sokkal átfogóbb és egészebb képet kapnak a környezeti nevelésről. Tanórán kívüli szintér lehet például a napközi, ami igen sok lehetőséget kínál a pedagógusok számára, hogy jobban elmélyítsék a gyerekekben például a környezettudatosságot, pozitív mintákat. Segíthetnek még a szakkörök, helyi akcióba való becsatlakozás, vagy a zöld (öko) falıújság létrehozása az iskola folyosóján.

Az iskolán kívüli külsős helyszínek bevonása az iskola környezeti nevelésébe (ökoiskolai tevékenységekbe) is segítheti ennek a szemléletmódnak a beépülését. Ilyen külsős helyszínek például az erdei iskolák, tanulmányi séták/kirándulások, vagy a külsős bemutatóhelyek pl.: múzeumok, nemzeti parkok. (Doba 2018) Az erdei iskola környezethez illeszkedő, melynek időtartamát 5 napban határozzák meg, amit tanítási napokon valósíthatnak meg. Ezt célszerű vagy a tanítási év elején, vagy pedig a tanév végén megszervezni. Az erdei iskolában a tanulók kiscsoportban dolgoznak, így az együttműködésre, kommunikációra vannak utalva, így a félénkebb tanulók is könnyen meg tudnak nyílni. Az erdei iskolában töltött napok során megismerkedhetnek a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés legfontosabb témáival, s a pozitív példákat otthon a családban és az iskolában is beépíthetik. (Leskó 2015)

A jó gyakorlatok olyan példák, amelyek követésre méltóak más intézmények számára, tehát inspirálják őket arra, hogy maguk is alkossanak valami hasonlót. A jó gyakorlatok mindig valamilyen tapasztalatokból születnek, és ezen tapasztalatok eredményei pedig jelzik a hatékonyságukat. Segítségével az iskolák olyan hasznos információkat és útmutatásokat kapnak, amelyek más intézményekben beváltak. Ezeket a bevált módszereket, eszközöket vagy akár folyamatokat át lehet ültetni egy másik intézmény életébe, amelyet összhangba tud hozni saját hagyományaival és erőforrásaival, így mondhatjuk azt, hogy a jó gyakorlatokra jellemző a reprodukálhatóság. Mindezekhez elengedhetetlen a pedagógusok elkötelezettsége, a megfelelő anyagi háttér biztosítása, és a jól megfogalmazott célok, ezek hiányában a jó gyakorlatok adaptációjának akadálya állhat fenn. (Bobó 2015)

Az ökoiskola kapcsán is számtalan jó gyakorlat létezik, ahol az intézmények bemutatják, leírják azt, hogy milyen bevált tevékenységeket folytatnak, vagy saját maguk milyen új módszereket, tevékenységeket hoztak létre intézményükben az ökoiskola vonatkozásában. Példaként megemlíteném a Csillagjáró Iskolát, ahol bevezették a „neTVzz” hetet. Ezt a hetet októberben tartják, amikor is felhívják az gyerekek és a szülők figyelmét is arra, hogy a televízió túl is van élet. Szerveznek a gyerekeknek ilyenkor egész napos kirándulást, zenei vetélkedőket, valamint lehetőségük van a televízió távirányító leadására, a nyertes pedig családi színházjegyet nyerhet. A nyíregyházi Apáczai Csere János Gyakorló Általános Iskola energiaprojektjét a technika órába adaptálják be. Ezzel a céljuk, hogy a tantárgyon belül a tanuló gyakorlati szempontból elemezze a környezetbarát létformát, és helyes példákat, életviteli szokásrendszereket mutasson be. A projekt keretén belül nagy szerepet kap a környezeti nevelés, a környezettudatos magatartásra nevelés. Ezt a projektet 8. évfolyamon vezették be, és 11 órát határoztak meg lebonyolításában. A tanulók a projektterv alapján megismerkedhetnek az alternatív megoldásokkal, az energiatermelés folyamatával, továbbá „energiaséta” alkalmával lehetőségük van az iskola energiafelhasználásának elemzésére, felmérésére, végül a klímaváltozás témában rajzos foglalkozással zárják a projektet. (Varga 2007)

Ebben a pontban összefoglaltak rámutatnak arra, hogy milyen hasznosak a különböző intézmények jól bevált jó gyakorlatainak közzététele más intézmények számára, hiszen ezáltal nemcsak inspirálódni lehet, hanem bevezetni új programokat az adott iskola környezeti nevelésébe, ökoiskolai tevékenységébe.

2.3. Környezeti nevelés - fenntarthatóságra nevelés a 2020-as NAT-ban és a kerettantervben

Az ökoiskolák létrejöttében meghatározó szerepe volt a környezeti nevelés fogalmának kialakulása és története, így fontos áttekintenünk a környezeti nevelés történetének főbb eseményeit nemzetközi és hazai szinten.

A környezeti nevelés fogalmának megszületése az 1970-es években zajlott, s fejlődött tovább, ahogy a környezetvédelemről való gondolkodás is előtérbe került. A fogalom kialakulásában két nemzetközi esemény is hozzájárult. 1975-ben megalapították Nemzetközi Környezeti Nevelés Programját (IEEP) az ENSZ és az UNESCO együttműködésében, és megfogalmazták a Belgrádi Chartát, mely dokumentum először fogalmazta meg a környezeti nevelés feladatait, területeit. 1977-ben az UNESCO Tbiliszben tartotta meg az első környezeti nevelésről szóló világkonferenciáját, melyben hangsúlyozták a környezeti nevelés fontosságát, továbbá meghatározták az iskolai környezeti nevelés tartalmát, céljait és módszereit. A záródokumentuma pedig máig alapvető irányadója a környezeti nevelésnek. Rio de Janeiróban 1992-ben tartották meg a Környezet és Fejlődés Konferenciát, mely meghatározza a fenntartható fejlődés megvalósulását. Innentől kezdve a környezeti nevelés részévé válnak a természet védelme, környezeti szennyezések megismertetése mellett a környezeti kérdések gazdasági, társadalmi vonatkozásai. (Győri 2018) 1999-ben a Környezeti nevelés és oktatás Európában című brüsszeli konferencián megállapították, hogy a természetközpontú környezeti nevelést, a fenntartható fejlődés és a fenntartható társadalom témáival ki kell egészíteni. Az UNESCO 2009-ben Bonnban világkonferenciát szervezett, s a konferencia záródokumentuma kiemeli a fenntarthatóságra nevelés fontosságát az oktatás minden területén. (Doba 2018)

Magyarországon a 20. század elején kerül előtérbe a természet megóvására, ismeretére való nevelés. A hazai környezeti nevelésben fontos kiemelni 1906. április 27-ét, amikor is Herman Ottó javaslatát elfogadva a Madarak és fák napjának megünneplését elrendelték a népis-
kolákban, melynek keretében megismertetik a gyerekekkel a hasznos és káros madarakat, továbbá javasolják a fák ültetését. Ebben az időszakban létrejönnek az erdei iskolák előfutárai is, aminek inkább a beteg gyermekek egészségének javítása volt a fő célja. Az 1960-as években új tantárgyat vezetnek be környezetismeret névvel, majd az 1970-es években a biológia tantárgy és egyes szakkörök tantervébe beépítettek környezetvédelem és ökológiai kérdéseit a Környezetvédelmi Oktatásai Bizottság irányításával. A '80-as években megjelennek már a környezeti neveléssel kapcsolatos szakkönyvek, tankönyvek. Ezekben az években az erdei iskolák fő célja

már nem a beteg gyerekek egészségének a javítása volt, hanem ezek pedagógiai funkciói váltak fontossá. Fontos megemlítenünk az 1995-ben elfogadott első Nemzeti alaptantervet, melyben először használták a környezeti nevelés kifejezést. A Nemzeti alaptanterv és az erre épülő kerettanterv pedig kijelölte a környezeti nevelés feladatait, helyét a közoktatásban. A környezeti nevelés jogi szabályozása Magyarországon a '90-es években kezdődött meg pl.: 1996-os környezetvédelmi törvény. A 2000-es évektől a Nemzeti alaptanterv szerves részét képezi a környezeti nevelés. (Doba 2018)

A környezeti nevelés fogalmára még nem született mindenki által elfogadott, minden területet átfogó meghatározás, aminek oka az lehet, hogy a fogalom rendkívül összetett, továbbá a tartalma folyamatosan változik az évek során. (Schróth 2015) Az 1977-es tbiliszi konferencián megfogalmazásában „*a környezeti nevelés egy olyan folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Ismeretekkel, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségben együtt dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén.*” Az 1998-as Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia a környezeti nevelés céljait és tartalmát így fogalmazza meg: „*A környezeti nevelés célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése. Messzebb tekintve a környezeti nevelés a bioszféra – s benne az ember – megelőzését, fenntartását célozza. Célja a természetet, az épített és társadalmi környezetet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai, és erkölcsi megalapozása.*” Mindegyik fogalomban vannak közös elemek, mint például a környezeti nevelés folyamatként való leírása, hiszen a közoktatás rendszerében az óvodától a középfokú tanulmányokig tart. A környezeti nevelés kiterjed a teljes környezetre, nemcsak a természeti, hanem a művi és társadalmi környezetre is. A fogalmakban meghatározott célok is közősek, hiszen egyrészt célja, hogy a környezettel, környezeti problémákkal megismertessen, továbbá a nevelésnek cselekedetekben megnyilvánuló pozitív eredménye legyen a környezetre nézve.

Az idők folyamán a környezeti nevelés fogalma egyre bővült, tartalmilag változott, ami két területen bontakozott ki, egyfelől a környezeti nevelés mit tart környezeti problémának, másfelől milyen személyiségjellemzőket kell fejleszteni. A tartalmi bővülést három szakaszra lehet elkülöníteni. Az első szakaszban (1960-as évektől) a környezeti nevelés fogalma azonos volt a természetvédelmi neveléssel, tehát a fő feladatát abban látta, hogy az emberrel megismertesse a természeti környezetet és annak megóvására neveljen, továbbá kialakítsa a természeti környezetben való helyes viselkedést. A második szakaszban (1970-80-as években) a környezeti nevelés tartalma kibővült a környezetvédelmi neveléssel. Ebben az időszakban előtérbe került az

a szemlélet, hogy foglalkozzanak az emberi beavatkozások hatására kialakult környezeti problémákkal, így a környezeti nevelés tartalmába olyan kérdések kerültek bele, mint például a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás, vagy a hulladékokkal kapcsolatos problémák. Az utolsó szakaszban a humánökológiai-társadalmi tartalmakkal bővül a környezeti nevelés. Ebben a szakaszban olyan társadalmi problémák kérdéseivel bővül a tartalom, amelyek hozzájárulnak a környezeti válsághoz. Fontos a társas kapcsolatok, társas környezeti problémák és az ember lelki-fizikai egészségének megőrzése, így az egészségnevelést is magába foglalja. (Doba 2018)

A környezeti nevelés fogalma, tartalma és céljai annyira kibővültek, hogy azok nagymértékben kapcsolódtak a fenntarthatósághoz, így egy új fogalmat kellett bevezetni, a fenntartható nevelést, vagy más néven fenntarthatóság pedagógiáját. Definícióban a két fogalom nem tér el egymástól, hiszen a környezeti nevelés fogalmában megjelenik a fenntarthatóság elemei, valamint a környezeti nevelés holisztikus szemlélete. (Varga 2020) Az a felismerés, hogy a környezeti nevelés sokkal inkább arról szól, hogyan védhetnénk meg saját magunkat, a fenntarthatóságra nevelés kifejezésében nyilvánul meg, hiszen nem a környezet, hanem az emberiség, és a társadalmak fenntarthatóságára vonatkozik. Ennek érdekében olyan kompetenciák elsajátítására van szükség, mint a szociális, kognitív, emocionális kompetenciák, hiszen ezek elsajátítása során az ember képessé válik a fenntarthatóság szellemében aktív részvétellel befolyásolni a közösség életét, s ezáltal hozzájárul a fenntartható társadalom kialakulásához. A fenntarthatóságra nevelés céljaiban nem tér el a környezeti neveléstől, az új fogalom másra helyezi a hangsúlyt, főként arra, hogy a környezet megóvása lehetetlen a társadalom fenntarthatóságának elérése nélkül. (Varga 2004)

A környezeti nevelés a fenntarthatóságra nevelés között vannak átfedések és különbségek. A különbségek főként abban nyilvánulnak meg, hogy mire irányul a fő vizsgálódási területük. Míg a környezeti nevelés értékrendje a környezet körül forog, és előtérbe helyezi a környezeti értékek megóvásához szükséges képességeket, tudást és viselkedést, addig a fenntarthatóságra nevelés a környezet, emberi jogok, és a gazdaság hármasságát követeli meg, s értéknek a három terület fejlesztését tekinti. Abban is különböznek egymástól, hogy a környezeti nevelés főként az ember és a természeti környezethez való érzelmi viszonyulást helyezi középpontba, míg a fenntarthatóságra nevelés környezeti nevelés tartalmi elemeit kiterjesztette a környezeti problémák gazdasági, társadalmi és emberi vonatkozásokkal. Ugyanakkor a két fogalom szorosan összekapcsolódnak, hiszen a fenntarthatóságra nevelés a környezeti nevelés kibővült tartalmi és fogalmi rendszerére épült, ezenfelül a környezeti nevelést magába foglalja. (Doba 2018)

Tekintsük át a környezeti nevelés megjelenését a közoktatást szabályozó dokumentumokban. Hazánkban 2003-tól a közoktatási törvény minden iskolának kötelezővé tette a saját környezeti nevelési programjának elkészítését. Innentől kezdve a Nemzeti alaptantervekben a környezeti nevelés, mint nevelési cél folyamatosan jelen van. (Csenger 2015)

Mielőtt rátérnék a 2020-as Nemzeti alaptanterv (továbbiakban: NAT 2020) és a 2020-as kerettanterv elemzésére, először is röviden nézzünk meg, hogy a NAT 2012-ben és a hozzá tartozó 2012-es kerettantervben hogyan jelenik meg a környezeti nevelés-fenntarthatóságra nevelés.

A 2012-es NAT-ban a fenntarthatóságra nevelés külön fejlesztési területként, nevelési célként jelenik meg Fenntarthatóság, környezettudatosság névvel. Fontos nevelési céljának tekinti, hogy a tanulók felelősségteljesen és takarékosan használják az erőforrásokat – figyelembe véve a megújulási képességüket. A tanulóknak ismereteik során el kell sajátítaniuk egy elkötelezett, értékvédő, környezetkímélő és fenntarthatóságot előtérbe helyező magatartást. Összefoglalójában ír még arról, hogy a tanulóknak meg kell ismerkedniük olyan gazdasági és társadalmi folyamatokkal, amelyek változásokat hozhatnak a környezet megóvása érdekében, továbbá olyan válságokat is, amelyek akár környezeti katasztrófákat is eredményezhetnek. A kilenc meghatározott kulcskompetenciák közül a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés elveit a *természettudományos és technikai kompetencia* és a *szociális és állampolgári kompetencia* foglalja össze. „A természettudományos kompetencia magába foglalja a fenntarthatóság, azaz a természettel hosszú távon is összhangban állótársadalom feltételeinek ismeretét, és annak formálásáért viselt egyéni és közösségi felelősség elfogadását.” (NAT 2012,19) A szociális és állampolgári kompetenciánál pedig kiemelik, hogy „az alkotó részvétel az állampolgári tevékenységeket, a társadalmi sokféleség és kohézió, valamint a fenntarthatóság támogatását és mások értékeinek, magánéletének tiszteletét is jelenti.” (NAT 2012,21) Ebben a szabályozásban láthatjuk azt, hogy a környezeti nevelés feladatkörei nem egy külön területen jelenik meg, hanem három különböző műveltségterületbe integrálva (Ember és természet, Ember és társadalom, Földünk- Környezetünk.)

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott nevelési célok és feladatok tantárgyakra és évfolyamokra lebontva a hozzá tartozó kerettantervben vannak megfogalmazva. Az 1-4. évfolyamon a kerettanterv céljai között szerepel, hogy a tanulókat fogékonnyá tegye a természet, környezete és a tágabb társadalom értékei iránt. 5-6. évfolyamra vonatkozóan célként megfogalmazza a fenntarthatóságot és a környezettudatosságot. Céljai: a tanulók felismerjék a környezetet károsító anyagokat és tevékenységeket, mindezek ismeretében pedig képesek legyenek

ezeket kerülni, váljanak érzékennyé az energia- és anyagtakarékos életvitelre, továbbá olyan szokások alakulnak ki bennünk, ami lehetővé teszi a környezetkímélő életvezetést. (NAT 2012)

A NAT 2020 annyiban tér el a 2012-es változattól, hogy nem fogalmaz meg nevelési és fejlesztési célokat. Megfigyelhetjük azt is, hogy a kulcskompetenciákat csak megnevezi, és a korábbi természettudományos és technikai kompetencia már nem szerepel közöttük. Míg a 2012-es NAT-ban három műveltségterületen jelent meg a természettudományos tantárgyak, addig a 2020-as módosításában már egy tanulási területbe vonta össze, mely *Természettudományok és földrajz* néven szerepel. A Rendelet módosításában a II. 2.1. pontjában láthatjuk, hogy a 3-4. évfolyamon a környezetismeret heti 1, az 5-6. évfolyamon a természettudomány tantárgyat pedig heti 2 óraszámban adja meg. Változást jelentett a módosítás abban is, hogy nem jelenik meg a 1. és a 2. évfolyamon a környezetismeret önálló tantárgyként, hanem tartalmait be kell építeni a magyar nyelv és irodalom tantárgy olvasmányaiba.

A környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés tartalmi nagy részben az etika tantárgyba épült be. Mielőtt rátérnénk arra, hogyan jelenik meg a környezeti nevelés az etika tantárgyban, először is nézzük meg a *Természettudomány és földrajz* tanulásterület ezen vonatkozásait 3-6. osztályig. A környezetismeret tantárgy a 3-4. osztályban jelenik meg, melynek célja, hogy a tantárgyon belül az alapkészségeket fejlessze: „*A tantárgy keretein belül végzett, aktív tanulásra épülő tevékenységek olyan tapasztalatokat tesznek lehetővé a tanulók számára, amelyek illeszkednek életkori sajátosságaikhoz, kognitív fejlődésükhöz, és belső motivációjukra támaszkodnak.*” (Magyar közlöny 2020,366) Ebben az időszakban ismerkednek meg olyan tevékenységekkel (megfigyelés, mérés, kísérletezés, összehasonlítás stb.), ami a későbbi tanulást megalapozza. A 3-4. évfolyam *környezetismereti tantárgy* legfontosabb céljai között van például, hogy a gyermekek a természettudományos ismeretszerzés legfontosabb módszereit megismerjék, s mindezeket a képességeket fejlessze, vagy tanulja meg a környezet tisztelni, védeni, ismerje meg a környezettudatos és egészséges életmód szokásait. A NAT fő témaköröket is meghatároz erre a két évfolyamra: Megismerési módszerek, Tájékozódás az időben, Tájékozódás a térben, Élő környezet, Anyagok és folyamatok, melyhez a kerettantervi témakörök igazodnak. 5-6. évfolyamon a *természettudomány tantárgy* alapvető célja, hogy az alsó tagozatos környezetismeretet és a 7. osztályba belépő természettudományos tantárgyak (biológia, fizika, földrajz, kémia) között egy összekötő szerepet töltsön be. Tehát a természettudomány tantárgy a zárójelben felsorolt négy alapidisziplína köré szerveződik, célja, hogy a természeti törvényszerűségeket, rendszereket, és folyamatokat megismertesse: „*... a természettudomány tárgy célja e komplex tudásanyag integrálása az egyes természeti rendszerek közötti alapvető összefüggések megvilágítása révén.*” (Magyar közlöny 2020,369) 5-6. évfolyamon a NAT fő témakörői

annyiban más a 3-4. évfolyamtól, hogy első témaként a *Megfigyelési és mérési módszerek* szerepel. (NAT 2020)

Nézzük meg, hogy a 2020-as NAT-hoz kapcsolódó kerettantervben hogyan jelenik meg a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés. A 3-4. évfolyam kerettantervében megfogalmazott egyes témaköreiben a fejlesztési területekhez kapcsolódó tanulási eredmények felsorolásaiban olvashatunk környezeti neveléssel, fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos tartalmakat. Ezek közül kiemelnék párat. Az *Életközösségek lakóhelyünk környezetében* című témakör tanulása eredményeként a tanuló példák alapján be tudja mutatni az ember környezetkárosító tevékenységei, fel tudja ismerni a természetvédelem jelentőségét, megismer és gyakorol a közvetlen környezetében környezetvédelmi cselekvési formákat pl.: madárbarát kert, iskolakert kiépítése, továbbá olyan viselkedési módokat és szokásokat sajátít el, amelyek a környezet károsításának megelőzésére irányulnak. A *Testünk, egészségünk* témakörnél a tanuló nemcsak az emberi szervezettel ismerkedik meg, hanem olyan környezeti tényezőkre is, amelyek hatással vannak az egészségre.

Mint már leírtuk ebben a pontban a környezeti neveléssel, fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos tartalmak főként az etika tantárgyban jelennek meg. Az etika tantárgyat heti 1 órá-számba határozta meg a NAT, 1-8. évfolyamokon. Az 1-4. évfolyamos etika műveltségi terület céljai és alapelvei között az alábbiakat olvashatjuk: „*A tantárgy középpontjában az erkölcsi nevelés áll, amely a tanuló erkölcsi érzékének és erkölcsi gondolkodásának fejlesztését jelenti,*” „*Az ajánlott tantárgyi tartalmak és tanulói tevékenységek olyan képességeket is fejlesztenek, melyek a tanulót az életvezetésben hatékonyá és tudatosabbá, társai és környezete problémái iránt érzékenyebbé teszik, erősítik identitását, aktív társadalmi cselekvésre készítetik és segítik a nehéz helyzetek megoldásában.*” (Magyar közlöny 2020,359) Az etika műveltségi területen belül hat témakört fogalmaznak meg, melyek közül az egyik témakör teljes egészében a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelésről szól *A természet rendjének megőrzése a fenntarthatóság érdekében* címmel. A nevelési-oktatási szakasz végére tanulási eredményként a tanuló már ismer néhány kihalt vagy kihalófélben lévő élőlényt, figyelembe vesz környezetvédelmi szempontokat játékvásárlási szokásaiban, ezenfelül megindokolja, hogy a naponta használt csomagolóeszközök kiválasztásában milyen elvek alkalmazása támogatja a környezetvédelmi szempontokat. (NAT, 2020)

A kerettanterv (1-4. évfolyamon) *A természet rendjének megőrzése a fenntarthatóság érdekében* c. témakör feldolgozására 12 órát javasol. Ebben a kérdéskörben olyan környezeti neveléssel kapcsolatos fogalmakkal ismerkednek meg a tanulók, mint például a környezetkárosítás,

környezetvédelem hulladék, vagy a szelektív gyűjtés. A témakör végére a tanulók felelősségteljesen tudnak gondoskodni a háziállatokról, megismerkednek veszélyeztetett fajokkal, képesek lesznek megfogalmazni, hogy miért van szükség az élővilág védelmére, továbbá képes olyan személyes példákat felhozni a fogyasztási szokásaikban, melyben tetten érhetőek a környezetvédelmi szempontok. A kerettanterv fejlesztési célokat és ismereteket is megfogalmaz a témakörben, mint például: „*állatok és növények felelős gondozásának a felismerése,*” „*környezetkárosító cselekvések azonosítása, elkerülése,*” „*fenntarthatóság helye a mindennapokban,*” „*szelektív hulladékgyűjtés gyakorlás,*” vagy „*a környezetkárosító magatartások elkerülési módjainak megismerése.*” (Etika kerettanterv 2020,8)

Láthatjuk azt, hogy míg a környezetismeret tantárgyban elvétve találunk környezeti neveléssel, fenntarthatósággal kapcsolatos tartalmakat, addig az etika tantárgyban egy egész témakör áll rendelkezésre ezen tartalmak megismertetésével.

Az 5-6. évfolyamon a kerettantervben feltüntetett természettudomány tantárgy fő témaköreiben is megjelennek a környezeti neveléssel kapcsolatos tartalmak. Kiemelném Az *energia* c. témakört, mely témakör tanulása eredményeként a tanuló: „*csoportosítja az energiahordozókat különböző szempontok alapján, példákat hoz a megújuló és a nem megújuló energiaforrások felhasználására, megismeri az energiatermelés hatását a természetes és mesterséges környezetre.*”(Természettudomány 5-6. évfolyam kerettanterve 2020,17) Az *emberi szervezet felépítése, működése, a testi-lelki egészség* c. témakörben a tanuló az nevelési- oktatási szakasz végére megismeri a környezet és az egészségmegőrzés közti összefüggést, továbbá kiemeli a fejlesztési feladatok és ismeretek felsorolásaiban a környezet és az ember egészsége közötti kapcsolatot.

Az 5-8. évfolyamos etika tantárgy főbb pedagógiai alapelveinek tekinti például az aktív, cselekvő viselkedést, magatartást, melynek megélése ösztönzi a tanulókat különböző élethelyzetekben. A *természet rendjének megőrzése és a fenntartható jövő* témakör kapcsolódik a környezeti neveléshez. A témakör tanításra 12 órát javasol a kerettanterv. A tanulók megismerkednek ebben a témakörben a természet- és környezetvédelem, tudatos fogyasztó, vagy a felelősségvállalás fogalmakkal. A nevelési- oktatási szakasz végére a tanuló már meg tudja fogalmazni saját felelősségét a természeti és tárgyi környezete iránt, döntéseket tud hozni arról, hogy milyen szokások kialakítása szükségesek a fenntarthatóság megvalósításához, illetve a különböző környezeti vagy társadalmi problémák kezelése érdekében milyen cselekvéseket kell tennie. A témakör megtanulása eredményeként megismerkedik a tanuló olyan etikai kérdéskörökkel, melyek a környezetszennyezés, természeti erőforrások, vagy a globális és társadalmi egyenlőtlenségek problematikáját veti fel. A fejlesztési feladatokat és ismereteket három csoportja bontja.

Először megismerkednek az emberi *létezés feltételeivel* pl.: emberi szükségletek, testi és szellemi egészség forrásai, különböző életkörülményű emberek életmódjának összehasonlítása. Majd a *Fejlődés: értékek és veszélyek* c. részben főként a különböző természettel, technikával kapcsolatos etikai problémákkal ismerkednek meg. Végül a *Felelősség és cselekvés a jövő érdekében* c. szakaszban a tanulók olyan etikai kérdésekkel ismerkednek meg, mint például az ember felelőssége a világ jövőéért, vagy olyan cselekvési lehetőségekkel, melyek hozzájárulnak a környezetvédelemhez. (Etika kerettanterv 5-8. évfolyam 2020)

3. A PILISMARÓTI BOZÓKY MIHÁLY ÁLTALÁNOS ISKOLA BEMUTATÁSA

Ebben a fejezetben először röviden ismertetem Pilismarót község és a Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola történetét. Részletesen bemutatom hogyan jelenik meg az iskola dokumentumaiban, életében a környezeti nevelés- fenntarthatóságra nevelés és az ökoiskola.

3.1. Az iskola környezeti elhelyezkedése

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola Komárom-Esztergom vármegyében található az alig 2100 fős községben, Pilismaróton.

A település a Pilisi hegyek lábánál, a Duna jobb partján fekszik, a folyótól mindössze 2,5 km-re, két nagy történelmi múlttal rendelkező város Visegrád és Esztergom között. A község története az őskorig nyúlnak vissza, amit igazolnak a régészeti

1. Az iskola épülete

feltárások, ugyanis körülbelül negyven olyan régészeti lelet került elő (avar, kelta temetők; középkori templom, római korból származó őrtornyok), amely őrizik az akkori korok emlékeit. Először II. Béla által kiadott dömösi prépostság oklevelében említik a települést 1138-ban Marouth elnevezéssel. 1493-ig a Bencések birtoka volt, majd 1786-ig a Pálos szerzetesrend tudhatta a magáénak. Marót a 150 éves török uralom alatt a Hódoltság területéhez tartozott, akkor többször lepusztult a falu, de mindig újjá épült egy része. A törökök kiűzése után a Felvidékről jobbágyokat telepítettek a lepusztult telkekre, akik főként szőlőtermesztéssel, földműveléssel foglalkoztak. Az 1800-as években kezdték a település középkori templomának a felújítását, majd a híres nyomdász Heckenast Gusztáv a romantikus stílusú kúriáját megépítette Maróton. Ebben az időben több híres magyar is megfordult a Heckenast birtokon, mint például Deák

Ferenc, Jókai Mór vagy Vörösmarty Mihály. A 19. század végén a település felkapott kirándulóhely lett a fővárosi turistaegyesületnek. A Duna parton kialakítottak szabad strandokat, üdülőtelepeket, melyek sok kirándulni és pihenni vágyót vonzottak. 1906-ban törzskönyvezték Pilismarót névvel a község nevét, majd a 20. századtól a települést folyamatosan fejlesztették és népessége is növekedni kezdett. (Pilismarót község honlapja)

Pilismarót rengeteg látnivalóval rendelkezik, ami nemcsak az idegenforgalomnak kedvez, hanem az itteni iskola diákjainak is. Az iskolától nem messze alig 1,5 kilométerre található a Pilisi Parkerdő, ahová a tanév során a diákoknak különböző programokat szervez az iskola. Diáknapi, a Madarak és fák napja vagy más témahetek, projekthetek alkalmából a parkerdő remek lehetőséget nyújt a tanulóknak, hogy megcsodálják közelebbről a természetet, illetve az órákon tanult ismereteiket a valóságban is megtapasztalják. A Pilisi Parkerdő Zrt. madárvédő programja keretén belül 2018 októberében közel harminc madárodút helyezett ki a Pilismarót melletti szelídgesztenyésben (és a parkerdő egyes fáin), amely lehetőséget ad egyes madárfajok megfigyelését. (Pilisi parkerdő honlapja 2018)

A közelmúltban a Pilisi Parkerdő Zrt., a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) és Pilismarót önkormányzata háromoldalú megállapodást írt alá a Pilisi Bioszféra Rezervátum fejlesztéséért. Ennek az összefogásnak a célja a természeti értékek megőrzése mellett, a környezeti nevelés bővítése, támogatása. A parkerdő vállalta, hogy a Miklós-deák völgyben található „Haltató” pihenőhelyet a falu közösségének rendelkezésére bocsátja, Pilismarót önkormányzata pedig oktatási, nevelési és szabadidős programokat szervez. (3.sz.melléklet/1. kép) (Pilisi Parkerdő Zrt., 2019) Nemcsak a Pilisi parkerdő nyújt az iskolai programoknak helyet, hanem például a pilismaróti Duna-part, a szomszédos Dömös községben található Rám-szakadék, vagy a Búbánatvölgyben fekvő tavak. Az iskolától 5 perces sétára található a Kertész-kezek iskolakert, amit jelenleg az ötödik osztály gondoz szorgalmasan. Láthatjuk, az iskolának elhelyezkedése remek lehetőségeket nyújt arra, hogy a környezeti nevelés ne csak a tanórai keretek között folyjék, hanem a természetben is. (Az iskola hivatalos honlapja)

3.2. Az iskola rövid története

Pilismarót község régi feljegyzéseiben arról olvashatunk, hogy 16-18. századig a településen úgynevezett pálos atyák végeztek tanítói feladatokat XIII. Gergely pápa megbízásával. Ekkor még a tananyag legfontosabb eleme a katekizmus, fő tantárgy a hittan, az olvasás az írás, szám-tan ennek alárendeltségében jelent meg. 1701-ben önálló iskolamester működéséről adtak hírt, amely tisztelet Szokoli János tanító látta el, majd 1776-ban Bozóky Mihály (az iskola névadója)

kezdte el szolgálatát, mint „iskola mester”. (3.sz.melléklet/2. kép) A református közösség is megjelent a 19. században, s az ellenreformáció éveiben megtiltották a református iskolák működtetését, így Bozóky Mihály karolta fel valamennyi pilismaróti diákot egészen 1787-ig.

A 19. század elejéig az elemi oktatáshoz szükséges önálló iskolaépület még nem állt rendelkezésre, így magánházaknál folyt az oktatás. Ekkor katolikus iskola még nem volt a településen, majd a lakosság vallásalapítványi uradalomhoz fordulva kérelmezte, így 1820-ban épült fel a katolikus iskola, ami a ma is működő iskola régi helyének egy részét adta.

A 19. század második felében már törvény határozta meg a tankötelezettséget, intézmények működtetését, fenntartását. A következő században már olyan feljegyzéseket olvashatunk, hogy település iskolája szegényes anyagi helyzettel rendelkezett, így a zavartalan oktatást nehéz volt biztosítani, annak ellenére, hogy az 1907. évi XXVII. t.c. az iskolák felszerelését megkövetelte.

A 20. század elején az iskolaszéki jegyzőkönyveiben leírtak lapján az intézmény fenntartása nehéz volt az alábbi okok miatt: szegényes tárgyi feltételek, magas számú tanulói igazolatlan mulasztások. 1943-ban létrejött a 8 osztályos népiskola, majd később a katolikus és a református iskola egybeolvasásával 1946-ban megszületett a 8 osztályos általános iskola. 1980/81-es tanévben Pilismarót iskoláját és a szomszédos település Dömös iskoláját körzetesítették, így a dömösi felsős diákok a pilismaróti iskolában folytatták tovább tanulmányaikat.

Az 1993. évi közoktatási törvény a pilismaróti iskola életét is nagyban befolyásolta. Lehetőség nyílt az angol és a német nyelv oktatására, a számítástechnika és a mezőgazdasági technika is bevezetésre került. Speciális mezőgazdasági szakiskola az 1992/93-as tanévben jött létre. 1996-tól (a millicentenárius évétől) az iskolát a falu megbecsült iskolamesteréről, kántortanítójáról Bozóky Mihályról nevezték el. (Fábiánné 1996) A 2000-es évektől kezdve az iskola épülete és tanulóinak száma sokat fejlődött és bővült.

3.3. Az iskola tárgyi és személyi feltételei

Az iskola jelenleg egy épülettel rendelkezik, amit 2009-2010-ben bővítettek, felújítottak. Teljes mértékben akadálymentesítették: a bejárat előtt rámpát építettek ki, s a mozgáskorlátozottak lift segítségével is elérhetik az első emeleti termeket, továbbá a vakok és gyengén látók is tájékozódhatnak a Braille-írással ellátott táblák segítségével. A tantermek száma 13, ezek nagysága, világítása megfelelő kényelmességet ad a gyerekeknek és a tanároknak. A tizenhárom teremből 8 osztályterem, 2 szaktanterem (informatika, technika). Két csoportszobával is ren-

delkezik, mely biztosítja a tanulók számára a szakköri foglalkozások, és a hittan helyét. Rendelkezik egy könyvtárral is, ami jelenleg állandó helyet ad a gyógypedagógiai fejlesztéseknek. Az iskolai étkező nem túl nagy, így minden osztály egy meghatározott időben mehet ebédelni.

Az iskolának saját tornaterme nincsen, így a tanulók a falu nemrég épült sportcsarnokában (Nyíró Csaba Sportcsarnok) folytatják a testnevelés órákat, amit 5 perces sétával érnek. (Fábiánné 2022) Interaktív tábla nem mindegyik osztályteremben van, egyelőre csak a 2., 3. és a 4. osztályban található állandó falra szerelt tábla (illetve a számítástechnika teremben), a többi osztálynak pedig egy guruló lábakkal rendelkező interaktív kijelző áll rendelkezésükre. Az iskola folyósói, termei egy barátságos légkört teremtenek, hiszen sok növény és a tanulók munkái díszítik azokat. Minden tanuló számára rendelkezésre áll a folyókon elhelyezett zárható szekrények, amibe könyveiket, táskáikat, tornafelszerelésüket bepakolhatják. A számítástechnika terem számítógépekkel jól felszerelt, minden eszköz megtalálható, ami az informatika oktatáshoz szükséges. A technika szaktanterem jól felszerelt, kialakítottak egy kisebb konyhát, melynek köszönhetően a gyerekek lehetőségük van a technika tanóra keretein belül főzni és sütni. Az iskolaudvar zárt, díszburkolattal ellátott. Különböző kinti játékok például hinta, mászóka az udvart nem színesíti, de a focizni vágyó diákoknak elérhető egy műfüves focipálya. Azok a tanulók, akik inkább szívesen rajzolnának, vagy megpihennének, az udvaron elhelyezett tetővel ellátott padokat, asztalokat használhatják. (Az iskola Pedagógiai programja)

2. Iskolaudvar

Láthatjuk, hogy az iskola tárgyi feltételei, felszereltsége megfelelő, de vannak olyan területek, amit még fejleszteni kell, például további természettudományos eszközök beszerzése.

Az iskola nevelőtestülete a városi iskolákhoz képest kicsi, a 2022/2023-as tanévben mindösszesen 19 fő alkotja. A pedagógusok létszámát főként helybeliek alkotják, de vannak olyanok is, akik nap mint nap bejárnak a környező városokból, falvakból tanítani. A nevelőtestületben 2 fő óraadó van, akik a fizika, informatika, és a földrajz tanítását biztosítják. (Fábiánné 2022) A pedagógusok munkáit segíti még az iskola állandó gyógypedagógusa is, aki nemcsak a tanulók fejlesztésében vesz részt, hanem tanácsokkal látja el a tanítókat, tanárokat az SNI-s, BTMN-es és a tanulásba akadályozott tanulók nevelésében és oktatásában. Jelenleg a tanulók logopédiai ellátása nem biztosított, mivel nincs utazópedagógus, aki ezt a területet ellássa. A 2022/23-as tanévben új kollégákkal is bővült a nevelőtestület tagjai, így az iskola rendelkezik állandó történelem szakos tanárral, illetve az alsós tanítók létszáma is gazdagodott egy tanítóval.

3.4. Környezeti nevelés - fenntarthatóságra nevelés az iskola pedagógiai programjában, helyi tantervben

A központi szabályozás dokumentumaiban megfogalmazottak a helyi, intézményi szabályozás dokumentumaiban is meg kell jelennie úgy, hogy figyelembe veszik a helyi sajátosságokat, ilyen például a pedagógiai program dokumentuma, ahol már az adott iskola arculata, adottságai, sajátosságai is megjelennek.

Ebben az alfejezetben a Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola pedagógiai programját fogom ismertetni a környezeti neveléssel és fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatban. Először is röviden bemutatnám az iskola pedagógiai programjának fő jellegzetességeit.

Az iskola alapelvei között szerepel egy olyan iskolai környezet megteremtése, melyben a gyermek, tanár, szülő egyaránt jól érzi magát. Fontos az iskola számára, hogy a gyermekben lakozó értékeket felszínre hozza, a tanulók meg tudják valósítani önmagukat, hogy közvetítse a gyermekek felé azokat az értékeket, melyek segíthetik az egészséges személyiségük, kreativitásuk, műveltségük fejlődését. Fő célok között megfogalmazza a személyiségfejlesztést, értékközvetítést és képességfejlesztést is, melyben az elméleti és gyakorlati ismeretek, valamint az élményt nyújtó tevékenységek járulnak hozzá. Az iskola felvállalja az integrációt, nagy figyelmet fordítanak az SNI-s és BTMN-es tanulók fejlesztésére, továbbá figyelembe veszik a fogyatékos tanulók oktatásának irányelveit. Az iskola egyik sajátosságai közé tartozik a tanulás tanítása, mint moduláris oktatás, melyet tanórai és szakköri kereteken belül beépítenek az iskola életébe. Mindezt lehetővé teszi az összegyűjtött és rendezett anyag, ami alapján a pedagógusok felkészülhetnek a tanulás tanítására. Mivel az iskolában számottevő a hátrányos helyzetű tanulók száma, kevés jó szokásaik vannak a tanulás területén, így erre különös gondot fordít az iskola. Az iskola kiemelt nevelési céljai között szerepel a közösségfejlesztés, melyben nagy szerepe van a pedagógusközösségnek, hogy a tanulókból közösségi ember váljon. Közösségfejlesztést segítheti például a spot- és tanulmányi versenyek, de szinterei még a tanórán kívüli foglalkozások, iskolai rendezvények, illetve a Diákönkormányzat. Nemcsak bizonyos programok, tevékenységek fejleszthetik ezt a területet, hanem eszközök és módszerek is mint például a kooperatív tanulási módszerek, vagy a kiscsoportos, projekttanulási forma. (Az iskola Pedagógiai programja)

Az iskola általános nevelési céljai után térjünk rá a pedagógiai program környezeti neveléssel kapcsolatos pontjaira. Az iskola egészségnevelési programjában is felfedezhetők a környezeti nevelés elemei. Kiemelt feladati között például ezek a pontok olvashatóak: „*tanulóinknak be-*

mutatjuk és gyakoroltatjuk velük az egészséges életmód gyakorlását szolgáló tevékenységi formákat, egészségbarát viselkedésformákat, a tanulók az életkoruknak megfelelő szinten – a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások keretében – foglalkoznak az egészség megőrzésének szempontjából legfontosabb ismeretekkel” (pl.: környezet védelme területén). (Az iskola Pedagógiai programja 2020, 45) Az egészségnevelést szolgálja például a helyi tantervben szereplő biológia, kémia és a természettudomány tananyagai. Az iskola pedagógiai programja így ír a környezeti nevelés és az egészségnevelés kapcsolatáról: *„A környezet és az egészség egymástól el nem választható fogalmak. Ennek szellemében kívánjuk nevelni a gyerekeket. A környezeti nevelés programja és az egészségnevelési program témakörei egymás szerves részei.”* (Az iskola Pedagógiai programja 2020, 46) Megfogalmazza a pedagógiai program azokat a módszereket is, melyek hozzá járulnak az egészségesebb életmód kialakításához, ilyen módszerek például az iskola környezetének szépítése, vagy gondosság az iskolai élet szervezésében, az iskolai környezet kialakításában úgy, hogy évenként tisztasági meszelést végeznek, biztosítják a higiénés feltételeket, egyéni adottságokat figyelembe veszik az ülésrend kialakításában, illetve a tanulók mozgásigényének kielégítését is szem előtt tartja.

A következő pontban (7. pontban) olvashatunk az iskola környezeti nevelési programjának kiemelt feladatairól, melyek röviden összefoglalva a következők: a tanulókat elősegítik a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel kialakításában. Továbbá segítik a természetet, embert, környezetet tisztelő szokásrendszer megalapozását; a környezet megóvásához olyan képességeket és készségeket mutatnak be a tanulóknak, mely elősegíti őket a természeti- társadalmi környezet zavartalan működését. Végül az életkoruknak megfelelő szinten, tanórai vagy tanórán kívüli foglalkozásokon is foglalkoznak a környezet megóvásához szükséges ismeretekkel pl.: környezet fogalmával, földi rendszer egységével, vagy a lakóhelyük környezetvédelmi feladatival. A pedagógiai program meghatározza, hogy az iskola minden pedagógusának kiemelt feladata a környezeti nevelés tanórán vagy tanórán kívüli foglalkozásokon.

A helyi tantervben szereplő tantárgyak (biológia, földrajz, természetismeret, környezetismeret) szolgálják elsősorban a környezeti nevelést, de a program meghatároz további tevékenységeket is, melyek segítik az ismeretek jobb elmélyülését. Ilyen tevékenységek például a kirándulások, évenként egy projektnap szervezése (Föld napja) játékos vetélkedőkkel, versenyekkel, szelektív hulladékgyűjtés, veszélyes hulladék (elem) gyűjtése. A pedagógiai program kitér ebben a pontban arra is, hogy a település milyen helyi adottságokkal, értékekkel rendelkezik, melyek a környezeti nevelést segíthetik. Ezt a szakdolgozatom 3.1. pontjában ismertettem röviden. Mivel az iskolát olyan természetvédelmi környezet veszi körül, mint például a Dunakanyar,

Pilisi Bioszféra Rezervátum, vagy a Duna-Ipoly Nemzeti Park, így meghatározza az iskola életét és a környezeti nevelését. A természet- és a környezetvédelem kérdésköreit az iskola különböző tanórai és tanórán kívüli foglalkozásokba építi be: *„A természet- és a környezetvédelem, globális és helyi környezeti problémák, a hulladékgazdálkodás kérdésköreit beépítettük a hagyományos tanórák és a kompetencia alapú tanóráink menetébe. Emellett külön projekteket, témanapokat és témaheteket rendezünk, illetve öko programokat szervezünk kimondottan tanórán kívüli foglalkozásokra.”* (Az iskola Pedagógiai programja 2020, 51)

Az iskola fontosnak tarja, hogy a tanulók ismerkedjenek meg olyan folyamatokkal, melyek a bolygónkra nézve súlyos következményekkel járnak, legyenek tisztában a társadalmi és gazdasági fejlődés pozitív és negatív környezetre tett hatásaival, továbbiakban a tanulók kapcsolódjanak be a közvetlen környezeti értékek megőrzésébe, gyarapításába. Mivel az iskola ökoiskola, így szervesen beépül a környezetbarát iskola szemlélet a tanórákba és tanórán kívüli tevékenységekbe (erdei iskola, projektek, vetélkedők), így nagyobb hangsúlyt kap a fenntarthatóság témaköre. Mindez *„elősegíti a tanulók környezettudatos magatartásának kialakulását, mely a szülőkkel és a helyi közösséggel együttműködve részt vesz a helyi környezeti problémák vizsgálatában, megoldásában, amely technikai-gazdasági szinten igyekszik takarékosan bánni az energiaforrásokkal, csökkenti a hulladékok mennyiségét, az iskola külső és belső környezetét esztétikusan kialakítani és megteremteni az egészséges iskolai munka feltételeit.”* (Az iskola Pedagógiai programja 2020, 52)

Az iskola hagyományosan minden évben papírgyűjtést, illetve 5 napos erdei iskolát szervez a diákok részére, melynek helyszíne a település természeti környezete, s melynek lebonyolításában erdészek is részt vesznek. A Hulladékgyűjtési program keretén belül az iskola papírgyűjtést szervez évente minden ősszel, lehetőségük van a gyerekeknek elemgyűjtésre, PET palack gyűjtésre, továbbá akciószerűen vasgyűjtésre és háztartási elektronikai hulladékok gyűjtésére.

A „Tegyük szebbé környezetünket!” program célja, az iskola „zöldítése”, az iskolai környezetet folyamatos gondozása és új növények telepítése. A madárbarát program elindítása során az iskola udvarán lévő fákon madáretetőket és madárodúkat helyeztek ki, így a tanulók aktívabban részt vehetnek a téli madáretetésben. Az iskola odafigyel az energiafogyasztásra is az „Energia” program keretében: diákokból álló csoport, rendszeresen a termeket járva ellenőrzik a vízcsapokat, világítást, a diákokat pedig figyelmeztetik, s az öko hirdetőtáblán figyelemfelhívó plakátokat helyeznek ki időnként. A pedagógusokat ösztönzik a környezetkímélő papírhasználatra úgy, hogy kétoldalasan nyomtassanak, röpdolgozathoz pedig használjanak selejtes papírokat. Az iskola odafigyel a környezetbarát tisztítószerek használatára, illetve a téli csúszósabb időkben a síkosság mentesítését is környezetbarát módon oldják meg. Célok között fogalmazza meg

a pedagógiai program ezen pontbójában az étkezéssel kapcsolatos műanyag hulladék csökkentését és szelektív gyűjtését.

Az iskola környezeti nevelésében, fenntarthatóságra nevelésében olyan iskolai témnapok is részt vesznek, mint például a Víz világnapja, Föld napja, Madarak és fák napja, vagy az Energiatakarékossági világnap, további szabadidős programként pedig a környezetvédelmi vetélkedők, kirándulások és az ismeretterjesztő előadások. A környezeti nevelés személyi feltételeket is megkíván az iskola részéről. Fontos, hogy a tanárok és az ott dolgozó technikai dolgozók környezettudatos magatartása példaértékű legyen a gyerekek számára. A diákok feladata, hogy részt vegyenek a környezeti nevelési programokon és aktív bevonódásukkal elősegítsék a környezeti nevelési célokat. A fenntartó célja, hogy a kötelező támogatásokon túl is finanszírozza ezeket a programokat.

A pedagógiai program megfogalmaz ezen a területen távlati célokat is, erre pár példa: *„Erősítsük a tantárgyközi kapcsolatokat, hogy a tanulók egységben lássák az egymáshoz tartozó ismereteket! Törekedjünk az iskola tisztaságának javítására, a szemét mennyiségének csökkentésére! A tanulók ismerjék meg a szűkebb környezetüket, lássák az értékeket, problémákat, ápolják a hagyományokat!”* (Az iskola Pedagógiai programja 2020, 55) A környezeti nevelést, fenntarthatóságra nevelést elősegítheti a különböző módszerek, melyek a hagyományos és a nem hagyományos tanórai foglalkozásokban egyaránt megjelenhetnek, ilyen például a projektmódszer (ebben kiemeli az iskola az erdei iskolák szerepét), aktív-kreatív munka (pl.: tisztasági verseny), vagy a „zöld” hirdetőtábla, ami a tanulókat tájékoztatja a fontosabb programokról és a „zöld” hírekről.

Az iskola helyi tantervében a környezeti neveléssel kapcsolatos tartalom csak a magatartás értékelésénél jelenik meg. A tanulók magatartásának értékelésénél 1-4 évfolyamon figyelembe veszik a pedagógusok azt, hogy hogyan viselkedik az iskolán kívüli tevékenységekben pl.: kirándulásokon, vagy azt, hogy hogyan alakítja és védi a környezetét. Az 5-6. évfolyamon ez konkrétan nem jelenik meg. (Az iskola Pedagógiai programja)

3.5. Az iskola elnyert címei: ökoiskola, örökös ökoiskola, madárbarát iskola

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola 2016-ban nyerte el az Ökoiskola címet. Az iskolának kötelezettségei a cím elnyerését követően, hogy minden tanévben feladattervet kell

3. Iskola oklevele az Ökoiskola címről

aktívan részt vehetnek a szűkebb és tágabb környezetük megóvásáért.

2019-ben az iskola újra pályázott erre a címre, amit el is nyert, így a 2021/2022-es tanévben már az Örökös ökoiskola címért lehetett nevezni, amit meg is kapott az iskola. Ennek a címnek a jogai és kötelezettségei megegyeznek az Ökoiskola címmel.

Az iskola megszerezte a Madárbarát iskola címet is 2021/2022-es tanévben, a Madárbarát kert program keretén belül. A Madárbarát kert program több alprogramot is tartalmaz, mely közül kettő a Madárbarát óvoda és a Madárbarát iskola az oktatási intézményekben alkalmazható madárvédelmi módszertani gyűjtemény. A Madárbarát iskola alprogramot nemcsak azért hozták létre, hogy a gyerekek gyönyörködjenek és kikapcsolódjanak a madarak látványában, hogy az iskolaudvaron elhelyezett madáretetőre vagy madárodúkra leszállnak, hanem mert segít bővíteni a környezeti nevelés

4. Madárbarát iskola elismerő táblája

módszereit, lehetőségeit, illetve bővíti a tanmenetek és óratervek környezeti nevelés tartalmait. A tanórán kívüli foglalkozások témáiba is beépíthető, ami segíti a gyerekek ismereteinek jobb elmélyülését. Az őszi és téli időszakban kiemelt feladatként határozza meg az alprogram az itthon maradt madárfajok etetését és egész éves itatását. A tavaszi és nyári hónapokban az etetést elhagyva, az itatásra kell helyezni a hangsúlyt. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) honlapján olyan pedagógiai lehetőségeket is felsorol, amelyeket alkalmazni lehet tanórákon és tanórákon kívül. Ilyen tevékenységek például az odúk, itatók készítése, ki-

helyezése, a madarak megfigyelése, Madarak és Fák napja alkalmából pedig vetélkedők, versenyek szervezése, vagy akár madárgyűrzési program szervezése. Azok az intézmények, amelyek regisztrálnak erre a címre, egy elismerő táblát kapnak, amit kihelyezhetnek az intézmény ajtajára. (Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület honlapja) A pilismaróti iskola is rendelkezik ezzel a táblával, mely jelzi, hogy különösen fontosnak tartja a madárvédelmi tevékenységeket.

Az iskola 2019-ben sikeresen pályázott az Iskolakertekért Alapítvány által meghirdetett pályázaton, mely eredményeként 2020. szeptemberében iskolakert kialakítására került sor. Ennek létrejöttében az Agrárminisztérium támogatásával megvalósuló Országos Iskolakert-fejlesztési Program az Iskolakert Alapozó Alprogram III. üteme segített, szükséges eszközökkel, szakmai segítségnyújtással. A programcsomagban 30 órás iskolakerti alapozó képzést, pedagógiai mentorálást és szükséges eszközöket, vetőmagokat adtak. Az iskolának pedig az a kötelezettsége, hogy az iskolakertet egészen 2024. január 31-éig fenntartja. Az iskolakert helyszíne egy 5 perces sétára lévő magánkert, melyet Kertész-kezek iskolakertnek neveznek. (Az iskola honlapja)

3.6. Az iskolában folyó ökoiskolai tevékenységek

Az iskola honlapját felkeresve már láthatjuk azt, hogy a környezeti neveléshez tartozó tartalmak külön menüpontban szerepelnek a nyitólapon, amely jelzi számunkra azt, hogy az intézmény kiemelt feladatként tekinti az ökoiskolához, fenntarthatósághoz és az iskolakerthez kapcsolódó tevékenységeket. (3.sz.melléklet/3.kép) A továbbiakban röviden ismertetem az iskola eddigi ökoiskolai tevékenységeit.

A 2016/2017-es tanév az iskola életében, tevékenységeiben is változást hozott, hiszen az Ökoiskola cím elnyerésével új feladatokkal, célkitűzésekkel és tevékenységekkel bővült az iskolai élet. Az ökoiskola munkaterv alapján az intézmény az alábbi célokat tűzte ki: *„a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés tudatosítása intézményünkben, amelyben sz. iskola minden munkaközössége, a technikai dolgozók és a DÖK is részt vesz, szülők bevonása az ökoiskolai folyamatokba, kapcsolatok kialakítása civil szervezetekkel, önkormányzattal és egyéb külső partnerekkel a környezeti nevelés és fenntarthatóságra nevelés területén, a vállalt feladatok minél tökéletesebb megvalósítása.”* (Az iskola 2016/2017-es munkaterv)

Megfogalmazza a munkaterv a fenntarthatóságot szolgáló feladatokat is, mely között szerepel a jeles napokon való részvétel vetélkedők és különböző versenyek formájában, olyan projekt-

napok szervezése, ami a fenntarthatóságot helyezi előtérbe, vagy iskolán kívüli tanulásszervezést pl.: erdei iskolák lebonyolítása, továbbá megemlíti az öko-kódex bővítését, és az öko-sarok kialakítását az iskola egyes helységeiben. Ebben az évben olyan programokon vehettek részt a gyerekek, amelyek az iskola ökoiskolai tevékenységeit élénkítette. A képes beszámoló alapján a tanulók bevonásával elkezdődött az iskola „ökosítása” pl.: az öko-faliújság kialakítása, öko-kódex megírása, továbbá bevezettek egy „Energiaóráját” is, mely egyes tanulók részvételével ellenőrizték az osztályok energiatakarékosságát. Az iskola tanulói ebben a tanévben több rajzpályázaton is neveztek pl.: az Állatok világnapja, erdők hete alkalmából maga az iskola rendezett meg egy rajzpályázatot, melyben az iskola tanulói és az óvodások is részt vehettek. A *Pusztáink kék madara, a szalakóta* c. rajzpályázatra nevezve a tanulók sok szép munkát adhattak be, ezzel is felhívva a figyelmet a fokozottan védett szalakóta madárra. (3.sz.melléklet/4.kép) A következő tanévben is a tanulók a tanórai keretek között is beépítve változatos és játékos formában emlékeztek meg a Föld napjáról vagy a Víz világnapjáról. Elindult az öko-kézműves szakkört is, ahol a tanulók újrahasznosítható tárgyakkal dolgozva új dolgokat alkothattak.

A 2018/2019-es tanévben szintén sok színes programban vehettek részt a tanulók, ilyen volt például a sárisápi hódító túra, vagy az Apátkúti Erdei Iskola szervezésében egy erdei túra Visegrádon. (3.sz.melléklet/5.kép) Ebben az évben több kastély megtekintésében is lehetőségük volt a gyerekeknek (Fertőd, Mór, Fehérvárcsurgó). A fenntarthatóságot figyelembe véve a Pont-Velem közreműködésével használt elemeket le lehetett adni az iskolaudvaron. A Madarak és fák napja alkalmával Kisteleki Gergely solymász tartott bemutatót az iskolában, színes előadásokkal, beszélgetésekkel és élő madárbemutatóval. (3.sz.melléklet/6.kép) Az öko-szakkör tovább folytatta a munkáját, mely során az iskola öko-adventi vásárján az általuk készített ajándékokat adhatták el, az így befolyt pénzt pedig az osztályok kapták meg és felhasználhatták az osztálykirándulásra. Nagy hangsúlyt fektetett az iskola ebben az évben az egészséges életmódra, így két alkalommal is rendeztek a tanulóknak olyan programokat, melyben az egészség kapott fő szerepet. Egészségnap során az osztályok tanulói maguk készítettek gyümölcstálakat vagy salátátálakat, amit elfogyaszthattak a diákok. (3.sz.melléklet/7.kép) Táborok is kerültek megszervezésre, amelyeknek nagy sikere volt a gyerekek körében, ilyen volt a Királyréten megtartott 5 napos erdei iskola tábor és a napközis Erzsébet tábor is.

A covid járvány a tanév második félévétől és a 2019/2020-as tanévben is közbeszólt, így a programok nagy része elmaradt, vagy átszervezésre kerültek. Több verseny is online formában került megrendezésre, mint például a *Zöld Nyomon Vetélkedő*, mely középpontjában a környezet-és természetvédelem áll, a pilismaróti iskola 7-8. korosztályban a második helyen végzett.

A TeSzedd! szemétszedő akciójába az iskola is becsatlakozott, így a település egyes területeit az eldobott hulladékoktól megtisztították közösen a tanulók. (3.sz.melléklet/8.kép) A különböző témnapok is online formában zajlottak ebben az időszakban. Felkészülve a Madárbarát iskola címre, megtörtént a madáretetők, madárodúk elhelyezése is.

A 2020/2021-es tanévben a bizonytalan járványhelyzet miatt, az öko-munkacsoport úgy döntött, hogy kevesebb programot tűz ki célul. Sajnos a második félévben ismét online oktatásra került sor, így megint azzal kellett szembesülnie az iskolának, hogy bizonyos programokat le kell mondani, vagy online formában kellett megszervezni. Elmaradt programok között voltak az osztálykirándulások, versenyek, erdei iskola tábor és az öko-kézműves vásár is. A járvány nem volt akadálya annak, hogy új programokhoz csatlakozzon az iskola pl.: Iskolakert program, Csodaszarvas tábor. A különböző témnapok, témahetek is online formában zajlottak le, a pedagógusok sok érdekes videókat és játékos feladatokat küldtek a tanulóknak. Így került megrendezésre a Fenntarthatósági témahét is. A következő tanévben „*Hátizsákban az erdő*” Országos Erdészeti Egyesület pályázatára jelentkezett az iskola, amit sikeresen el is nyert. A pályázat nyereménye egy logózott hátizsák volt, amiben a kiránduláshoz, terepi foglalkozásokhoz szükséges eszközöket tartalmazta, továbbá módszertani segédleteket, foglalkozási óraterveket a pedagógusok részére. A gyerekek ezt ki is próbálhatták egy foglalkozás keretében, ami nagyon érdekes volt számukra. (3.sz.melléklet/9.kép) A Víz világnapját már nem kellett online formában tartani, így ez a nap sok érdekes tevékenységeket tartogatott a gyerekek számára. 4 különböző helyszíneken kaptak feladatokat a diákok, nézhettek a témához kapcsolódó kisfilmeket, plakátot készíthettek, sportos vetélkedőn vehettek részt, illetve a Víz világnapjához kapcsolódó társasjátékot is játszhattak. Ezenfelül a 8. osztályosok a Duna Múzeum megrendezésében egy múzeumpedagógiai programon vehettek részt, ahol különböző ásványvizekkel ismerkedhettek meg és kóstolhattak meg. (3.sz.melléklet/10.kép) A Fenntarthatósági témahét is programokban gazdag volt a diákok számára. Rendhagyó tanórák keretében érdekes feladatokat oldottak meg és témához illő játékokat játszottak az osztályok. A témahét alkalmával a tanulók kisétáltak a Miklós-Deák völgyi tóhoz, ahol a Pilisi Parkerdő előadója érdekes tudnivalókat mesélt a környezetvédelemről és a természetvédelemről. Az újrahasznosítás jegyében az iskolában megrendezésre került a szokásos papírgyűjtés, elektronikai hulladékgyűjtés, illetve lehetőség nyílt a régi, nem használt zoknik leadására is, továbbá az osztályok a pilismaróti „piacon” régi játékaiktól is megszabadulhattak *Játék bolhapiac* rendezésében. (3.sz.melléklet/11.kép) A tanulók természethez való kötődését mélyítette még a Dunakanyar Kultúrtáj és Környezetvédelmi Egyesület együttműködésével megrendezett fák örökbefogadási akciója, melyben a pilismaróti iskola minden osztálya egy fát fogadott örökbe.

A 2022/2023-as tanév célkitűzései között szerepel pl.: a tantermek virágossá tétele, papírgyűjtés, Takarékosági világnapról beszélgetni tanórák keretében, madarak téli etetése, fenntarthatósági témahét megrendezése stb. Ami megvalósult eddig ebben a tanévben a TeSzedd! szemétszedési akció, az októberi papírgyűjtés, amely során összesen 4710 kg papírt gyűjtött össze az iskola. Szeptemberben az iskola tanulóinak lehetőségük volt ellátogatni az Alcsútdobozi Kalandparkba, ahol a természetet megcsodálva különböző akadálypályákon mehettek keresztül a gyerekek. (3.sz.melléklet/12.kép) Megrendezésre került márciusban a Víz világnapja is, ahol az osztályok becsatlakoztak a Happy-hét programba, ami a vízfogyasztást népszerűsíti a gyerekek körében. Azok az iskolák, amelyek részt vesznek ebben a programban és a Happy-héten készült fényképeket beküldik az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI) weboldalára, és értékes nyereményeket nyerhetnek. (3.sz.melléklet/13.kép)

Hátralevő programok közül vissza van még a Fenntarthatósági témahét, Föld napja, Madarak és fák napja továbbá a nyári táborok lebonyolítása, amit az öko-munkacsoport nagy lelkesedéssel szervez már a gyerekek részére. (Az iskola honlapja)

3.7. Interjú az iskola ökoiskola felelősével

Merczi Katalin biológia, kémia, matematika szakos tanárral – aki egyben az öko-munkacsoport vezetője – készítettem interjút, annak érdekében, hogy jobb rátekintést kapjak az iskola ökoiskolai munkájára, feladataira.

Katalin a 2012/2013-as tanévben lett a pilismaróti iskola nevelőtestületének a tagja, elmondása szerint amint az iskola elnyerte 2016-ban az Ökoiskola címet, az iskola igazgatója egyből őt nevezte ki, mint az ökoiskola vezetője. 2015-ben nyújtották be a cím elnyeréséhez a pályázatot, amihez az alábbi feltételeknek kellett teljesülnie: *„A pályázat beadásához nagyon sok feltételnek meg kellett felelnie az iskolának, pontozási rendszer szerint kellett értékelnünk magunkat, aszerint, hogy mennyire vagyunk már ökosak. Szerencsére az iskolában már régóta működtek olyan projektek, amik hozzásegítettek a megfelelő pontszám eléréséhez, így a beadáshoz elegendő pontszámmal rendelkezünk. Ami érdekes volt, hogy előre meg kellett mondani, hogy milyen új vállalatokat fogunk bevezetni az iskolába, ebből 3 db-ot kellett megneveznünk!”* Az első pályázatnál az iskola vállalásai között volt az öt napos erdei iskola, az iskola honlapjának elindítása, továbbá eszközök biztosítása a gyerekeknek pl.: vízvizsgálathoz, erdő megfigyeléséhez. Mivel az iskola másodjára is pályázott az Ökoiskola címre, így további vállalásokat kellett kitűzni pl.: szelektív kukák kihelyezése, iskolakert elindítása. Arra a kérdésre, hogy kik alkotják még az öko-munkacsoportot, így válaszolt: *„Az ökoiskola munkacsoportjába szinte*

minden pedagógus benne van, hiszen kis létszámú tantestületünk van illetve van egy fő technikai dolgozó is.” Fontos, hogy a gyermekek ne csak a pedagógusok hozzáállásában lássák a környezettudatosságot, hanem az iskola technikai dolgozóin is, akik példát mutathatnak a diákok számára, hogyan kell takarékoskodni az anyagokkal. Ide venném még a takarítók fontosságát is a környezeti nevelésben, fenntarthatóságra nevelésben, hiszen az iskola épületének tisztasága, a rendezett környezet és a gyerekek figyelmeztetése a pazarlásra is példamutató.

Arra a kérdésre, hogy milyen feladatai vannak az iskolának a cím elnyerését követően, az ökomunkacsoport vezetője így nyilatkozott: *„Az elsődleges, hogy a három év alatt, amely időre elnyertük a címet, mindenféleképpen meg kell valósítani a 3 általunk megjelölt vállalásokat, illetve a pályázatban megnevezett dolgokat, amit az iskola már régebb óta működtet, folytatni, illetve bővíteni szükséges.”*

Az iskolában az intézményvezető, nevelőtestület, technikai dolgozók, szülők és diákok hozzáállása az interjúban kiderül, hogy mindenki számára pozitív és *„lelkesen támogatnak minden ilyenfajta kezdeményezést vagy már meglévő programokat.”* A gyerekek sok új érdekes ismeretekkel, tapasztalatokkal bővülnek ezáltal az iskolában, de fontos az is, hogy ne csak az iskolában tevékenykedjenek „ökosan”, hanem más színtereken is például otthon a családban.

Egy „átlagos” iskolától abban tér el az ökoiskola, az interjú alanya szerint, hogy még nagyobb hangsúlyt tud fektetni a környezeti nevelésre, fenntarthatóságra, vagy a környezettudatos szemlélet kialakítására. Mindezek megvalósulásához még több programot tudnak szervezni a diákoknak, s több új programhoz tudnak csatlakozni és szervezni órai vagy tanórán kívüli tevékenységeket. Az iskola ökoiskolai munkájában is rengeteg segítséget kap, főként internetes felületeken, ahol versenyekre, különböző programokra lehet jelentkezni, továbbá az iskola felhívások révén is tud újabb programokba vagy feladatokba becsatlakozni. A cím elnyerése után részt kellett venni egy két-háromnapos továbbképzésen, ahol betekintést nyerhettek az ökoiskolák életébe, erre a továbbképzésre két tanárt küldött az iskola. Az ökoiskola vezetője azt is hozzátette, hogy mentorálást nem kaptak, mindent az maguknak kellett kialakítani, hogy milyen elképzelései vannak az ökoiskoláról, továbbá más iskolák munkaterveit is megtekintettek, hogy lássák azt, mely programok azok, amelyeket a pilismaróti iskolába is be lehetne vezetni. Több olyan program megjelent ezekben a munkatervekben, amelyeket az iskola már működtetett pl.: TeSzedd! program. A pilismaróti iskola új programként bevezette az Erdők hetét, ahol a gyerekek figyelmét az erdőkre, erdőben élő állatokra, növényekre helyezik, ez a témahét tanórai keretek között zajlik. Az ökoiskolai tevékenységekben, programokban a Merczi Katalin elmondása szerint a tanárok teljes mértékben részt vesznek, és az iskola tanulói is. A szülők

csak akkor, ha valamiben segíteni kell, de teljes mértékben támogatják az iskolát. Arra a kérdésre, hogy milyen külső kapcsolatai vannak az iskolának, amelyek segítenek az ökoiskolai tevékenységekben több szervezetet is felsorolásra került: *„Az iskola több szervezettel is együtt működik, mint pl. a Pilisi Parkerdő, visegrádi Madas László Erdei Iskola, esztergomi Duna Múzeum, visegrádi Apátkúti Erdei Iskola, Dunakanyar Kultúrtáj és Környezetvédelmi Egyesület.”* Az interjúban megtudhattuk, hogy az iskola a Fenntarthatósági Témahétre rendszeresen szokott regisztrálni, így ezt egy nagyobb projektként tekintik az ökoiskolai tevékenységek között. Merczi Katalin kiemelte azt is, hogy ennek a témahétnak a honlapján rengeteg segítség van arra, hogy hogyan, milyen feladatokkal szervezzék meg ezt a napot, hiszen óraterveket, feladatokat, és témaköröket is megadnak. Az interjúból kiderült az is, hogy a Fenntarthatósági témahét keretében külsős helyszíneket is biztosítottak a gyerekek számára, ahol a Pilisi Parkerdő közreműködésében egy előadó tartott előadást a gyerekeknek. Most ebben az évben sajnos a parkerdő nem szervez ilyen előadásokat. Az iskola saját projektje között van a Víz világnapja, Föld világnapja, Erdők hete, Állatok világnapja vagy a Madarak és fák napja.

Arra a kérdésre, hogy a gyerekeknek miben nyújt többet az ökoiskola interjúalanyom így válaszolt: *„...kicsivel több programon tudnak a gyerekek ezáltal részt venni, kicsit nagyobb betekintést kaphatnak a témában (...) Több jelesnapot is tartunk, ami által nagyobb felületen érintkeznek a gyerekek a környezeti neveléssel, ami fontos számunkra, hiszen szeretnénk hangsúlyozni, hogy mit tehetnek például az energiatakarékosság érdekében.”* Az iskola ökoiskolai gondolkodásmódja úgy jelenik meg, hogy a gyerekek, amit látnak példákat az iskola életében, ezeket otthon a családban is elmondják, kibővül ez a gondolkodásmód a barátok és a családok körében. Az iskolának milyen erősségei vannak az ökoiskolával kapcsolatban, az alábbiak lettek megemlítve: szülői támogatás a programok megvalósításában, a szülők-diákok-tanárok jó kooperációja, különböző programok, versenyek szervezése a gyerekek számára, illetve az iskola honlapja, amiben kiemelten megjelennek az ökoiskolai tevékenységek, folyamatosan frissítik új képekkel, információkkal. Hátrányként megemlítésre került a kevesebb anyagi támogatás, amit kap az iskola programok megszervezésében, és leginkább ezen a területen fejlődne az iskola, hogy olyan személy vegye át a pályázatok megírását, aki kimondottan ezzel foglalkozik és segítene a pedagógusoknak.

A Madárbarát iskola cím elnyerésében az iskolának lényegében pályáznia nem kellett, hanem a Madártani Egyesületnek kellett egy levelet írni, majd egy csomag árát kifizetni, amihez az iskola kapott egy madárodút, kitűzőt és ki kellett tölteni egy dokumentumot is: *„Nem is egy pályázat volt, annyi volt, hogy dokumentáltam, leírtam, hogy milyen madarakat láttunk, lefotóztam és tulajdonképpen beküldtem és már meg is kaptuk, hogy madárbarát iskola.”* Arra a

kérdésre, hogy mit is jelent, ha egy iskola madárbarát, így válaszolt Merczi Katalin: *„Ez azt jelenti, hogy ha megkapjuk ezt a címet, akkor ez a miénk, tehát ezt nem vonják vissza, nincs kimondott ellenőrzés rá. Annyi, hogy ez a mi dolgunk, vállaltuk, hogy etetjük a madarakat rendszeresen és óvjuk a környezetüket. Tulajdonképpen ennyit jelent.”* Madárbarát iskolaként, olyan tevékenységekben vesznek részt a tanulók, mint például madarak megfigyelése, madáretetés, vagy madáretetők készítése, amit kihelyezésre is kerültek, de gyorsan tönkre is mentek, így az iskola terve között van a megfelelő anyagbeszerzésével újabb madáretetők készítése. A diákok minden évben plakátot is szoktak készíteni az év madaráról, ezáltal is felhívják a figyelmüket a védett madarakra. A fenntarthatóságra nevelés az iskola úgy kívánja fejleszteni, hogy még több programon, versenyen kíván részt venni, továbbá pályázatokat keresni, mely által a fenntarthatóságra nevelést tovább lehet vinni.

4. KAPCSOLÓDÁSOM AZ ÖKOISKOLÁHOZ

Ebben a fejezetben bemutatom, hogy hogyan vettem részt az iskola ökoiskolai tevékenységeiben az elmúlt két tanévben, továbbá írnék pár saját ötletet, fejlesztést is a jövőre nézve, amivel jobban láthatóvá válna az „ökosítás” az iskola környezetében és az ökoiskolai tevékenységekben.

4.1. Hogyan kapcsolódom az ökoiskolai tevékenységekbe?

A 2021/22-es tanévben csatlakoztam a pilismaróti iskola nevelőtestületéhez, mint gyógypedagógus és leendő tanító. Egyből az öko-munkacsoport tagjává váltam, hiszen tanító szakos hallgatóként a természetismeret a műveltségterületem. A tavalyi tanévben a járványhelyzet bizonytalansága miatt több program is elmaradt, vagy osztályszinten kerültek megrendezésre. Ebben a tanévben azonban már visszaállt az iskola járvány előtti megszokott élete, nem kellett a programokat, ünnepeket osztály szinten lebonyolítani, hanem az osztályok együtt vehettek részt ezeken.

A 2021/22-es tanévben nemcsak gyógypedagógusként dolgoztam az iskolában, hanem a 3-4. osztály környezetismeret óráit, továbbá félévtől a 4. osztály technika óráit is én tanítottam. Ez remek lehetőséget adott arra, hogy tanító szakos hallgatóként gyakorlatot szerezzek a tanításban, illetve ökoiskolához kapcsolódó tevékenységekbe is bekapcsolódjak és a gyerekeket is aktivizáljam ezen a területen. Csatlakoztam az Iskolakert programba is, amelyet a kolléganőm-

mel és az iskolakert vezetőjével együtt bonyolítottunk le minden csütörtökön a 4. osztály részvételével. (3.sz.melléklet/14.kép) Lehetőségem nyílt így arra, hogy a környezetismeret órán tanultakat az iskolakert alkalmain tapasztalati úton is megismerjék a gyerekek. Ezeket a foglalkozásokat nem mi tartottuk a kolléganőmmel, hanem az iskolakert vezetője, de mi is szervesen részt vettünk abban, hogy a gyerekek még több gyakorlatot és ismereteket szerezzenek a kerttel kapcsolatban. Pár iskolakertes foglalkozást kiemelnék, amelyből látszik az, hogy a gyerekek milyen aktívan vettek részt a különböző kerti munkálatokban, programokban, s milyen sok tevékenységgel, témával ismerkedtek meg a foglalkozások keretében. *A mi világunk* c. 4. osztályos környezetismereti tankönyv első nagy témája a *Növények a környezetünkben*, amely adott volt arra, hogy egyes zöldségeket és gyümölcsöket a gyerekek megfigyeljenek a kiskertben, s a tanultakat együtt elevenítsük fel. Szeptemberi hónapban a tanulókkal zöldségeket takarítottuk be pl.: petrezselymet, burgonyát, sütőtököt. A tananyaghoz kapcsolódva megbeszéltük a zöldségek részeit, tulajdonságait, és azokat a részeket soroltuk fel melyeket megeszünk. Az iskolakert vezetője elmondta azt is, hogy hogyan és mikor vetjük el őket, illetve hogyan kell egyes növényeket eltárolni télire. Ezután az osztályból a fiúk ásót kaptak és felásták a földet. (3.sz.melléklet/15.kép) A gyerekekkel nemcsak a zöldségek, hanem az iskolakertben megtalálható gyümölcsfák szüretelésében is segédkeztünk. Betakarítottunk többek között almát és diót is, amiből finom süteményt készítettünk következő alkalommal. Ősszel a rózsáknak szaporításával, dugványozásával is megismerkedtek a gyerekek. Közös megbeszélés volt a dugványozás lépéseiről, majd azt, hogy mire kell figyelni, mitől lesz majd a következő évben gyönyörűen virágzó rózsánk. Gilisztakomposztot is állítottunk elő, egy nagyobb befőttesüvegben, a gyerekek pedig minden foglalkozáson nedvesítettek és ellátták növényi hulladékokkal, megfigyeltük közösen a gilisztajárásokat, a földrétegeket és a növényi anyagok feldolgozását. Az iskolakerttel együttműködve részt vettünk a gyerekekkel egy játékváron, ahol a már nem használt, vagy kidobásra váró játékokat gyűjtötték össze a tanulók és a vásáron ezeket a játékokat eladhatták. Egy másik őszi vásáron a gyerekek által készített teákat, tökből készült süteket, töklevart, és zsákbamacskát is árultunk a falubelieknek. Ezeknek a vásároknak az volt az előnye, hogy a szülők betekintést nyerhetnek abba, hogy a kiskertes foglalkozásokon milyen hasznos dolgokat tanulnak meg a gyerekek, továbbá a vásáron befolyt pénz gyarapítja az osztálypénzt is. (3.sz.melléklet/16.kép) Az őszi időszak végére a lehullott falevelek összeszedésében és a téli madáretetésre készültünk fel. A fenntarthatósági témahét alkalmával rajzos foglalkozást tartottunk a gyerekeknek. Az újrahasznosítás témában olyan dolgokat, tárgyakat kellett lerajzolniuk, amelyeket újból fel lehet valamilyen formában használni. A Madarak és a fák napja alkalmából

programot szerveztünk nemcsak a 4. osztályosoknak, hanem az ovisoknak is, amit az iskolakertben rendeztünk meg. Az iskolakert vezetője elküldött nekünk egy programtervezetet, a kolléganőmmel pedig mi is felkészültünk a program lebonyolításában, segédkezésében. A közös alkalom az ovisokkal lehetőséget adott a szociális kompetenciák, az elfogadás és az együttműködés fejlesztésére. A 4. osztályosoknak feladatuk is volt, hogy az ovisokat egy-egy feladatban segítsék. A programok között volt madárkép keresés, madárhang felismerés és utánzás, szó volt a madáretetésről, madáreledel felismerés. (3.sz.melléklet/17.kép)

A Víz világnapja alkalmából technika órán a 4. osztályosokkal belevágtunk a „Nagy akvárium projektbe.” Már jóval a világnap előtt belekezdünk a projektbe, mert egy technika óra kevés lett volna megvalósításra. A projekt elején a gyerekekkel beszélgettem arról, hogy miért fontos a tiszta víz, mit nyújt nekünk és az élőlények számára, továbbá beszélgettünk arról is, hogy hogyan szennyezi az ember a vizeket, pár figyelemfelhívó képet is mutattam nekik, végül megbeszéltük, hogy mit tudunk tenni a vizeink védelmében. A gyerekek nagyon érdeklődőek voltak a témában, szívesen osztották meg a tapasztalataikat, ismereteiket ebben a témában. A téma bevezetése után bele is vágtunk az akvárium projektbe. Egy előre legyártott nagy kartondobozból kialakítottam egy „akváriumot”, a karton oldalait pedig befedtem kék papírral, ami a víz színét jeleníti meg. A tanulók feladata az volt, hogy a rajzoljanak saját maguk (vagy sablon alapján) tengerben élő állatokat, hínárokat. Majd kiadtam nekik feladatként, hogy gyűjtsenek kavicsokat, nagyobb köveket, és aki tud hozzon kagylókat otthonról vagy a Duna partról. Ezeket összegyűjtve az akvárium aljára helyeztük, ez lett a tenger fenéke. Az elkészült megrajzolt hínárokat az akváriumunk elejére ragasztottuk, az elkészült halakat pedig cérna segítségével felfüggesztettük, hogy tényleg olyan legyen, mintha úsznának az akváriumban. Egy-két tanuló még elsüllyedt kalózhajót is hajtogatott. Az akváriumunk fölé papírhajókat hajtogattunk, ami azt jelképezi, hogy az ember és a környezet összekapcsolódnak. Ezt a projektet élvezték a gyerekek, szorgalmasan és igényesen rajzoltak, várták, hogy végleg elkészüljön az akvárium. A Víz világnapján pedig be is mutattuk az iskolának a 4. osztályosok projektjét.

5. Elkészült akvárium

Ebben a tanévben csak gyógypedagógiai fejlesztéseket tartok, így különböző osztályszintű programokba már kevésbé tudtam becsatlakozni az év folyamán. Öröm volt számomra, hogy

az egyetemi kötelezettségeimet lezárva március végétől megkaptam az iskola öko-faliújság rendezését, így fellendült bennem ismét az a vágy, hogy szerves része akarok lenni az iskola öko-iskolai tevékenységeiben. Az utóbbi hónapokban a kollégák elfoglaltsága miatt nem lett frissítve az öko-faliújság, így az áprilisban megrendezett Föld napja és a Fenntarthatósági témahét alapján aktualizáltam a faliújságot.

Gyógyypedagógusként a tanévben úgy vettem részt az iskola környezeti nevelésében, hogy beépítettem a fejlesztő foglalkozásba vagy az óra egyik részébe, vagy pedig egy teljes foglalkozási órát rászánva (kerettörténetbe ágyazva a fejlesztési feladatokat) ezeket a tartalmakat, programokat. Ehhez különböző eszközöket, játékokat és feladatlapokat is gyártottam pl.: Állatok világnapjára: memória kártya, szövegértő feladatlapok és kvíz; Víz világnapjára: szövegértő feladatlap, kvíz, totó, gondolattérkép; a Föld napjára hasonló feladatokat, játékokat terveztem, illetve a gyerekekkel közösen földgömb tablót készítettünk.

6. Öko-faliújság

7. Föld napja

Az idei Fenntarthatósági témahét április 24-28-áig került megrendezésre, a témahét kapcsán pedig a biodiverzitás, az energia és a hulladék kérdéskörei kaptak hangsúlyt. Az iskola tanulói egy-egy óra keretén belül betekintést nyerhettek ezen témakörök fő problémáiba. A témahét lezárásaként elvittük a gyereket a Miklós-deák völgyi „halastóhoz”, ahol különböző állomásokon keresztül érdekes, kreatív feladatokat oldhattak meg. Az egyik állomásnál az volt a feladatuk, hogy mérjék le a kijelölt fák kerületét és számítsák ki, hány évesek lehetnek. Ezután képeket kaptak, amin híres történelmi események voltak megjelenítve és ahhoz a fához kellett rakniuk, amelyik megélhette azt az eseményt. Testnevelés tanár vezetésével a következő állomáson a tanulók mozgásos feladatokon keresztül felfrissülhettek. Egy másik állomáson az irodalom tanár irányításával pedig Fekete István híres regényei és állattörténetei alapján oldhattak meg

játékos feladatokat. Én az öko-munkacsoport vezetőjének segítetttem egy másik állomás lebonyolításában, ahol a gyerekeknek összekeveredett betűkből kellett kirakniuk különböző élőlényeknek a neveit, majd pedig be kellett sorolniuk melyik osztályba tartoznak.

A gyerekek élvezték a sok színes programokat és játékos feladatokat, hogy a természetben gyarapíthatják tovább a tudásukat.

4.2. Saját ötletek és fejlesztések az ökoiskolai tevékenységekben

Az előző pontokban láthattuk, hogy a Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskolában kiemelt cél a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés és láthattuk, hogy ökoiskola révén milyen változatos és színes programokat szerveznek az iskola tanulóinak. Ebben a részben írnék pár saját ötletet és fejlesztési javaslatot, amit később be lehetne építeni az iskola ökoiskolai tevékenységébe.

Először is kitérnék arra, hogy hogyan lehetne jobban megjeleníteni az iskola környezetében az ökoiskola szemléletet. Az öko-faliújság jelenleg egy olyan helyen van kialakítva, ahol főként az alsósok tartózkodnak, így a felsőbb osztályok látóköréből kiesik az ott megjelent öko-tartalmak. Célszerű lenne egy központi helyen elhelyezni, például az iskola aulájában, ahol minden évfolyam megfordul a nap során, továbbá a pedagógusok sem feledkeznének meg a tartalmak frissítéséről. A „rendes” faliújságot minden hónapban frissítik, s fel van osztva, hogy melyik osztály, melyik hónapban díszíti fel. Az öko-faliújság aktualizálása az ökoiskola vezetőjére hárul, aki különböző iskolai elfoglaltságok, helyettesítések miatt, nem mindig tudja naprakésszé tenni, tehát fontos lenne az, hogy a pedagógusok között ez is beosztásra kerülne.

A faliújság nemcsak arra ad lehetőséget, hogy a gyerekek megismerkedjenek védett fajokkal, vagy információt szerezzenek az ökoiskolával kapcsolatos programokról, hanem példamutatást is nyújthat. Újításként be lehetne vezetni, hogy az öko-faliújságon megjelenjenek az iskolában dolgozók (vagy egy-egy híres személyek) véleménye a környezettudatosságról, az, hogy hogyan védik a környezetüket, mit tesznek a fenntarthatóság érdekében. Ezt úgy valósítanám meg, hogy minden hónapban kineveznénk a „Hónap Öko-Polgárát” (az iskolai dolgozók közül), aki fél oldalban beszámolna arról, hogy hogyan védi a környezetét otthon és az iskolában. Ezzel a személyes példamutatással még közelebb kerülnének az iskola diákjai a tanárokhöz és a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés fontosabb kérdéseihöz. Továbbfejlesztve, akár az iskola nagyobb diákjai egy-egy témanap vagy témahét keretén belül meginterjúvolhatják a tanárokat ebben a kérdésben és a diákok állítanák össze a „Hónap Öko-Polgára” beszámolóját.

Az aulában ki lehetne alakítani az ökosarkot is, amely az elmúlt járványhelyzet miatt feledésbe került. Ez az ökosarok is úgy működne, hogy minden hónapban egy osztály a saját öko-projekt-jét mutatná be a többi osztálynak. Például, ha az alsósosok babot csíráztatnak, akkor ez lenne a központi témája az ökosaroknak. A könyvtárban is hangsúlyosabbá tenném az ökosarkot, külön polcokon, jól elhatárolva a többi könyvektől helyezném el azokat a könyveket, amelyek kapcsolódnak a környezeti neveléshez, fenntarthatóságra neveléshez. Ezeket a polcokat dísznövények díszítenék, amit az iskola diákjai gondoznának.

Az iskola saját jó gyakorlata lehetne például az „ÖKO- filmklub”. Ezt főként a felsőbb évfolyamoknak számára lehetne megszervezni, s ezen a filmklubban a tanulók olyan filmekkel, dokumentumfilmekkel, vagy életrajzi filmekkel ismerkednének meg, amelyek kapcsolódnak a környezetvédelemhez. A *Földünk a magasból, Otthonunk a Föld, Az óceáni bolygó* c. dokumentumfilmek például jól bemutatja azt, hogy milyen kapcsolat van a környezet és az ember között. A filmek segítségével lehetőség nyílna arra, hogy a tanulóknak megfogalmazott gondolatokat a társaiknak megosszák és közösen elmélkedjenek a filmekben felmerülő kérdésekre. A pedagógus a filmek témájához illő játékos feladatlapokat is készíthet a diákoknak, vagy pedig a témák alapján a gyerekek végeznének valamilyen kreatív munkát. Ez a program a gyerekek számára fakultatív lenne, főként a napközi ideje alatt lehetne kivitelezni. Technikai feltételek megvannak hozzá, hiszen ehhez szükséges interaktív tábla rendelkezésre áll. A programot mindenképpen az iskola könyvtárában célszerű lebonyolítani, mert a gyerekek kényelmesen el tudnak helyezkedni a puff ülőhelyeken, továbbá lehetőségünk van a termembe körbe ülni, amit az informatika teremben nem lehet.

A különböző témanapok alkalmával pl.: Madarak és fák napján be lehetne vezetni fotópályázatokat, amit az iskola szervezne meg a gyerekek részére. Felhívnánk a tanulók figyelmét, hogy milyen témában készítsenek képeket és a pályázat végén fotókiállítást rendeznénk, ahol ünnepélyesen kihirdetnénk a nyerteseket. Ezzel a programmal ösztönöznénk a gyerekeket, hogy kiránduljanak, sétáljanak a természetben, és a megfigyelések során valami szépet alkossanak.

A témanapok és témahetek programját színesítheti például, ha az osztályok (alsó és felső évfolyamok is) rendeznének egy-egy ÖKO-stációt. Minden osztály egy „állomás” lenne, ahol különböző feladatokat kell a gyerekeknek elvégezniük, és minden évfolyam mindegyik stációt körbejárna. Ezeken az állomásokon lenne mozgásos, ügyességi feladatok, vetélkedők, kvíz játékok, illetve kreatív kézműves feladatok, a témanapokhoz és a témahetekhez kapcsolódó tartalmakkal.

Az iskola címeit bővíteni lehetne a *Fogyasztói Tudatosságra nevelő iskola* címmel, aminek a célja, hogy a fiatalok tudatos fogyasztókká váljanak. A cím elnyerésének a feltétele, hogy a

meghatározott tíz szempont közül a pályázó iskola legalább háromnak már megfelel (pl.: a közösségi média és az internet biztonságos használatra nevelése), továbbá vállalja egynek a teljesítését. (Magyarország kormánya hivatalos honlapja) A *Világ Legnagyobb Tanórája* egy világméretű projekt, mely során a gyerekek megismerkedhetnek a 17 fenntartható fejlődést szolgáló Globális Célokkal, melyek a társadalom kiemelt problémáira helyezi a hangsúlyt, s ezekre megoldásokat nyújtanak. A projekt érdekes lehet a gyerekek számára, hiszen világszerte, akik becsatlakoztak ebbe a programba, egy időben ismerkednek meg a *Világ Legnagyobb Tanórája* kiemelt témájával. 2022-ben október 3-7. között rendezték meg, a központi téma pedig a *Művelődési oktatás* volt. (A Világ Legnagyobb Tanórája hivatalos honlapja)

Mindezekkel az ötletekkel, fejlesztésekkel nemcsak az iskola ökoiskolai tevékenységeit gyarapítanánk, színesítenénk, hanem újabb jó gyakorlatok kialakításával az iskola tanulói még jobban elmélyülhetnek a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés témáiban.

6. ÖSSZEGZÉS

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola bemutatása során átfogó képek kaptam az ökoiskolák létrejöttének nemzetközi és hazai előzményeiről, továbbá, hogy alapjait a Zöld Óvoda Program fektette le 2005-ben, ami később hálózattá nőtte ki magát. A szakirodalmakat feldolgozva megtudtam, hogy mely iskolák nyerhetik el az Ökoiskola és az Örökös Ökoiskola címet, továbbá milyen kritériumoknak kell megfelelniük a cím elnyeréséhez. A 2012-es és a 2020-as NAT-ot és hozzájuk kapcsolódó kerettantervet összehasonlítva láthatjuk, hogy a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés szerves részét képezi, mégis felfedezhetők különbségek. Ezek a különbségek főként abban mutatkoznak meg, hogy míg a 2012-es NAT-ban és kerettantervben a környezeti nevelés tartalmi főként a természettudományos tantárgyakban bontakoznak ki, addig a 2020-as NAT-ban és kerettantervben láthattuk, hogy a fenntarthatóságra nevelés fő kérdéskörét az etika tantárgyhoz integrálták be.

A pilismaróti iskola bemutatásával betekintést nyerhettem az iskola ökoiskolai életébe, s azon tevékenységekbe, melyek a környezeti nevelést, fenntarthatóságra nevelést még jobban hangsúlyozzák. Az Ökoiskola és az Örökös Ökoiskola címek elnyerésével a bemutatott iskola egyik kiemelt feladata a tanulóknak elmélyíteni különböző tevékenységek, programok, témahetek alkalmával a környezettudatos szokásrendszert, magatartást, továbbá ismereteiket gyarapítani a környezeti nevelés témáiban. Interjúm során megtudtam, hogy a címek elnyerése

előtt is végzett az iskola olyan tevékenységeket, melyek a környezettudatos magatartást és életvitelt hangsúlyozták, így a címek megszerzésével még több lehetőség tárult a környezeti neveléssel kapcsolatos tevékenységeken és programokon való részvételben. Az iskolának megvannak a megfelelő személyi és tárgyi feltételei a környezeti nevelés erősítésében. Ezen feltételek, továbbá a jó környezeti adottságok meglétével, hozzájárul az ottani ökoiskola színvonalához.

Az ökoiskolai tevékenységekbe bekapcsolódva ráláttam arra, hogy milyen programokat szerveznek a tanulóknak, s milyen sokrétűen fűződnek a környezeti neveléshez. Dolgozatomban megfogalmaztam olyan fejlesztési javaslatokat és ötletek is, mely folyamán még jobban láthatóvá válna az iskola ökoiskolai tevékenysége, s bevezetésük felkeltené mind a tanulók, mind pedig a pedagógusok az érdeklődését, motivációját.

Úgy érzem szakdolgozatom megírása közben egyre jobban elköteleztem magam annak, hogy leendő tanítóként én is hozzájáruljak ahhoz, hogy tanítványaimban formáljam a környezetükhöz és a természethez való pozitív szemléletüket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

20/2012 VIII.31. EMMI rendelet 7§ (4). > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?do-cid=a1200020.emm>

20/2012 VIII.31. EMMI rendelet 7§ bm pontja. >URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?do-cid=a1200020.emm>

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola Pedagógiai programja. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja [online] 2020. [2023. március 25.] 133.p. >URL: http://www.bozokysuli.hu/static/files/Bozoky_PP_2020-1.pdf

A Világ Legnagyobb Tanórāja. In: A Világ Legnagyobb Tanórāja honlapja [online] [2023. április 22.] >URL: <https://www.avilaglegnagyobbitanoraja.hu/>

Bihariné dr. Krekó Ilona (2016): Zöld Óvoda leszünk! Módszertani segédanyag és útmutató Zöld Óvoda címpályázatra készülő óvodapedagógusoknak. In: Oktató és Fejlesztő Intézet hivatalos honlapja [online] Bp.: Oktató és Fejlesztő Intézet, 2016. [2023. április 1.] 5-19 p.>URL: <https://mek.oszk.hu/13500/13502/13502.pdf>

Csenger Lajosné (2015): A környezeti nevelés elmélete és gyakorlata. In: Magyar Tudományos Művek Tára honlapja [online] 2015. [2023. április 15.] 181-194 p. >URL: http://www.trainingandpractice.hu/?q=hu/kepzes_es_gyakorlat/content/1690543298

Doba László (2018): Fenntarthatóság és a 3-12 évesek fenntarthatóságra nevelése. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar Szakmódszertani Tanszék, 2018. 253-276. p., 289-317. p., 326-337. p., 405-411. p.

Dr. Bodó Márton (2015): Jó gyakorlatok a köznevelési rendszerben. In: Oktató és Fejlesztő Intézet hivatalos honlapja [online] Nagyvárad, 2015. március 27. [2023. április 15.] >URL: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/bodo_marton_jo_gyakorlatok_a_koznevelési_rendszerben.pdf

Etika kerettanterv (2020). In: Oktatási Hivatal honlapja [online] é.n. [2023. március 15.] 7-8p.
> URL: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf

Etika kerettanterv 5-8. évfolyam (2020). In: In: Oktatási Hivatal honlapja [online] é.n. [2023. március 15.] 8-9 p. > URL: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8

Fábiánné Gyimesi Livia (2022): Tárgyi feltételek. In: Munkaterv 2022-23. [online] 2022.09.01. [2023. március 27.] 1-9. p. >URL: http://www.bozokysuli.hu/static/files/Munkaterv_2022_23.pdf

Győri Zsuzsanna- Mosolygó-Kiss Ágnes (2018): Környezeti nevelés a budapesti gazdasági egyetemen a green mentor program tapasztalatai. In: REAL - az MTA Könyvtárának Repozi-tóriumuma [online] 114-118 p. 2018 [2023. március 22.] >URL: http://real.mtak.hu/88291/1/EPA03448_multidiszciplinaris_2018_3_111-128.pdf

Iskolakert. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja [online] [2023. március 25.] >URL: <http://www.bozokysuli.hu/iskolakert>

Ismeretlen szerző: Odútelepet létesítettek az erdészek Pilismaróton. In: Pilisi parkerdő hon-lapja [online] 2018. 10.17. [2023. március 15.] > URL: <https://parkerdo.hu/parkerdo/odutelepet-letesitettek-az-erdeszek-pilismaroton/>

Leskó Gabriella (2015): Az erdei iskolák a környezeti nevelés helyszínei. In: Környezeti ne-velés és tudatformálás. [online] Eszterházy Károly Főiskola Líceum Kiadó. 223-233. p. [2023. április 15.] >URL: http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/6016/1/223_233_Lesk%C3%B3.pdf

Lükő István (2020): Az ökoiskolai hálózat. Szerk.: Lükő István. In: Környezeti és technika-technológia szakmódszertan. Módszertannal a fenntarthatóságért. [online] Piliscsév: Műszaki Könyvkiadó, 2020. 87 p. [2023. április 1.] >URL: http://real.mtak.hu/116332/1/MK-6990_Beliv_PDF-A1b_RGB_150dpi_2020-10.pdf

Magyarország kormánya (é.n.): Már közel száz iskola neveli tudatos fogyasztóvá diákjait. In: Magyarország kormánya honlapja [online] [2023. április 22.] >URL: <https://kormany.hu/hirek/mar-kozel-szaz-iskola-neveli-tudatos-fogyasztova-diakjait>

Mi is az az ökoiskola? In: Oktató és Fejlesztő Intézet hivatalos honlapja [online] é.n. [2023. március 20.] >URL: <https://ofi.oh.gov.hu/mi-az-az-okoiskola>

Nemzeti alaptanterv (2012). In: Pedagógusok Szakszervezete Heves Megyei Szervezete honlapja. [online] 2012. [2023. március 15.] > URL: https://pszheves.hu/wp-content/uploads/2013/08/nat_20121.pdf

Nemzeti alaptanterv (2020). In: Magyar közlöny 17. szám. [online] 2020. 01.31. [2023. március 15.] > URL: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes>

Orbán Zoltán: Madárbarát iskola. In: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület honlapja [online] é. n. [2023. március 29.] >URL: https://www.mme.hu/madarbarat_iskola

Orbán Zoltán: Madárbarát kert program. In: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület honlapja [online] é. n. [2023. március 29.] >URL: https://www.mme.hu/madarbarat_kert_program

Ökoskola munkatervék. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja [online] [2023. március 20.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/oko_iskola

Pilisi Parkerdő Zrt.(2019): Hármas összefogással óvják a Pilis természeti értékeit. [online] 2019. december 11. [2023. március 18.] > URL: <https://www.turistamagazin.hu/hir/harmas-osszefogassal-ovjak-a-pilis-termeszeti-ertekeit>

Szakdolgozat bevezető idézete. In: Citatum honlapja [online] [2023. március 20.] >URL: <https://www.citatum.hu/cimke/termeszetvedelem>

Szerk.: Fábiánné Gyimesi Livia (1996): Emlékkönyv. In: Pilismarót község honlapja [online] [2023. március 18.] 10-14. p > URL: https://pilismarot.asp.lgov.hu/sites/pilismarot/files/imce/2018-10/Bozoky_emlekkonyv_1996.pdf

Szerk.: Schróth Ágnes (2015): Környezettan szakmódszertan környezettan szakos tanárjelöltek részére. In: Országos Széchényi Könyvtár - Digitális Könyvtár honlapja [online] 2015. [2023. április 15.] 1-13. p >URL: https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/01/58/94/dd/1/Kornyezet-tan_szakmodszertani_jegyzet.pdf

Településtörténet. In: Pilismarót község honlapja [online] [2023. március 23.] >URL: <https://pilismarot.asp.lgov.hu/telepulestortenet>

Természettudomány 5-6. évfolyam kerettanterve (2020). In: Oktatási Hivatal honlapja [online] é.n. [2023. március 15.] 19. p > URL: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8

Tóthné Timár-Geng Csilla (2016): Út az ökoiskola felé. Módszertani segédanyag és útmutató leendő ökoiskoláknak. In: Oktató és Fejlesztő Intézet hivatalos honlapja [online] Bp.: Oktató és Fejlesztő Intézet, 2016. [2023. április 1.] >URL: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/oi_uny_lr.pdf

Varga Attila (2004): A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai. In: Docplayer [online] 2004. [2023. április 15.] >URL: <https://docplayer.hu/15982563-A-kornyezeti-nevel-es-pedagogiai-pszichologiai-alapjai.html>

Varga Attila (2020): A fenntarthatóságra nevelés elméleti alapjai és egész intézményes megközelítése. Habilitációs dolgozat – Tanulmánykötet. In: Eötvös Loránd Tudományegyetem honlapja [online] 2020. [2023. április 15.] 1-15. p >URL: https://ekti.ppk.elte.hu/media/25/24/3fb60d68256486dd62d50600da1bb539ad5d32ca69aabf6f3bd06a91d85f/Varga_Attila_A_fenntarthat%C3%B3s%C3%A1gra%20nevel%C3%A9s%20elm%C3%A9leti%20alapjai%20%C3%A9s%20eg%C3%A9sz%20int%C3%A9zm%C3%A9nyes%20megk%C3%B6zel%C3%ADt%C3%A9se.pdf

Varga Péter (2007): Jó gyakorlat gyűjtemény. Ökoiskolai jó gyakorlatok gyűjteménye. In: Oktató és Fejlesztő Intézet hivatalos honlapja [online] 2007. [2023. április 15.] 5-11. p >URL: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/okoiskolai_jo_gyakorlatok_gyujtemenye.pdf

Zöld Óvoda hálózat kialakulása. In: Magyarországi Zöld Óvodák Hálózatának honlapja [online] é.n. [2023. március 23.] 1-8. p >URL: <https://zoldovoda.hu/hu/zold-ovoda-tortenet/zold-ovoda-halozat-kialakulasa>

A szövegben feltüntetett képek forrása:

1. Az iskola épülete: >URL: <http://www.bozokysuli.hu/>
2. Iskolaudvar: saját készítésű kép
3. Iskola oklevele az Ökoiskola címről: >URL: <http://www.bozokysuli.hu/>
4. Madárbarát iskola elismerő táblája: >URL: <http://www.bozokysuli.hu/>
5. Elkészült akvárium: saját készítésű kép
6. Öko-faliújság: saját készítésű kép
7. Föld napja: saját készítésű kép

Mellékletben megtalálható képek forrása:

1. kép: Saját készítésű kép
2. kép: Bozóky Mihály. In: Wikipédia [online] 2022. október 27 [2023. április 24.] >URL: https://hu.wikipedia.org/wiki/Boz%C3%B3ky_Mih%C3%A1ly
3. kép: Iskolakert. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: <http://www.bozokysuli.hu/iskolakert>
4. kép: 2016-2017 munkaterv. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2016_2017

5. kép: 2018-2019 munkaterv. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2018_2019
6. kép: 2018-2019 munkaterv. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2018_2019
7. kép: 2018-2019 munkaterv. In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2018_2019
8. kép: 2019-2020 munkatanterv. In: In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2019_2020_tanev
9. kép: 2021-2022 munkatanterv. In: In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2021_2022_tanev
10. kép: 2021-2022 munkatanterv. In: In: Bozóky Mihály Általános Iskola honlapja. [online] [2023. április 24.] >URL: http://www.bozokysuli.hu/2021_2022_tanev
11. , 13-17. képek: Az 5. osztály facebook-os csoportja.
12. kép: Saját készítésű kép

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy köszönetet mondjak mindazoknak, akik szakdolgozatom elkészítésében segítettek, támogattak.

Először is köszönetet szeretnék mondani témavezetőmnek, Doba Lászlónak, aki megfelelő szakértelemmel és módszertannal készített fel a tanítói pályára, s hasznos információkkal látott el, bátorító szavakkal buzdított szakdolgozatom megírásában. Köszönettel tartozom Merczi Katalin kolléganőmnek, aki interjúja során beszámolt nekem a Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola ökoiskolai életéről, és rengeteg hasznos információval látott el, továbbá végig támogatott a dolgozatom elkészítésében. Hálás vagyok a többi kollégámnak is, és az intézményvezetőnek, akik szintén mellettem voltak ebben az időszakban.

Végezetül meg szeretném köszönni férjem és szüleim támogatását, bátorítását, akik tanulmányaim során végig biztattak engem, és kitartóan segítettek ebben az időszakban.

MELLÉKLETEK

1.számú melléklet

A Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola környezeti neveléssel, fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos pontjai a Pedagógiai programban (részletek)

Az iskola egészségnevelési programja

A környezet és az egészség egymástól el nem választható fogalmak. Ennek szellemében kívánjuk nevelni a gyermekeket. A környezeti nevelés programja és az egészségnevelési program témakörei egymás szerves részei.

Az egészségfejlesztő iskola folyamatosan fejleszti környezetét, ami elősegíti azt, hogy az iskola az élet, a tanulás, a munka egészséges színtere legyen.

Iskolánk ismérvei az egészségnevelés szempontjából:

– Minden rendelkezésre álló módszerrel elősegítjük a tanulók és a tantestület egészségének védelmét, az egészségfejlesztés és az eredményes tanulást.

– Együttműködést alakítunk ki a pedagógiai, egészségügyi, gyermekvédelmi szakemberek, a szülők és a diákok között.

– Kiemelt jelentőséget tulajdonítunk az egészséges étkezésnek, a testedzésnek és a szabadidő hasznos eltöltésének.

– Törekszünk arra, hogy segítsük diákjaink, az iskola dolgozói egészségmegőrzését.

Iskolánk egészségnevelési ars poétikája: „Az egészség a legfontosabb eszköz életcéljaink megvalósítása során.”

Az egészségesebb életmód kialakítására irányuló módszerek

– Személyes példamutatás a pedagógus és az iskolai dolgozók részéről.

– Rendszeres felvilágosítás az osztályfőnök, védőnő, orvos, gyermekvédelmi szakember részéről.

– Rendszeres védőnői, iskolaorvosi, fogorvosi szűrés, ellenőrzés, megelőzés.

– Egészséges életmód vetélkedő minden év novemberében.

– Egészségügyi versenyekre való felkészülés és a versenyeken való részvétel.

– Sportversenyekre való felkészülés, és a sportversenyeken való részvétel.

– Mindennapos testnevelés.

– A tanulók fizikai állapotának mérése, folyamatos fejlesztése.

– Az egészségfejlesztés szemléletének széleskörű elsajátítása az iskolában, meghívott előadó segítségével, pedagógusok, szülők, alkalmazottak, tanulók számára. (Pl. iskolaorvos, védőnő, ÁNTSZ munkatársai, stb.)

– Az iskola környezetének szépítése.

– Gondosság az iskolai élet szervezésében, az iskolai környezet kialakításában:

Például:

⇒ évenkénti tisztasági meszelés,

⇒ higiénés feltételek biztosítása,

⇒ életkornak megfelelő tanulói bútorok biztosítása,

⇒ egyéni adottságok figyelembe vétele az ülésrend kialakításánál (magasság, látás-, hallás-problémák), az ülésrend időszakonkénti változtatása nyújtson változatosságot a gyermek szemének és gerincének terhelésében, helyes testtartás,

⇒ törekszünk arra, hogy az iskola állapota feleljen meg az egészségügyi elvárásoknak (pl. világítás, burkolatok állapota, tisztaság, az osztálytermek megfelelő, rendszeres szellőztetése, számítógépek elhelyezése, stb.),

⇒ törekszünk a tanulók munkarendjének tervezésénél a terhelés kiegyenlítetttségére, gondoskodunk a tanulók mozgásigényének kielégítéséről.

⇒ tájékozódunk a tanulók tanulást is befolyásoló egészségi állapotáról, esetleges részképesség zavarokról, majd segítséget nyújtunk azok leküzdéséhez.

Az iskola környezeti nevelési tevékenységének kiemelt feladatai:

- a tanulóknak a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése; a természetet, az embert, az épített és a társadalmi környezetet tisztelő szokásrendszer megalapozása;

- tanulóinknak bemutatjuk és gyakoroltatjuk velük azokat a környezet megóvásához szükséges képességeket és készségeket, amelyek a természeti és a társadalmi környezet zavartalan működését elősegíthetik;

- a tanulók az életkoruknak megfelelő szinten – a tanórai és a tanórán kívüli foglalkozások keretében – foglalkoznak a környezet megóvásának szempontjából legfontosabb ismeretekkel:

- a környezet fogalmával,
- a földi rendszer egységével,
- a környezetszennyezés formáival és hatásaival,
- a környezetvédelem lehetőségeivel,
- lakóhelyünk természeti értékeivel,
- lakóhelyünk környezetvédelmi feladataival kapcsolatosan.

1. A környezeti nevelés az iskola minden pedagógusának, illetve minden tanórai és tanórán kívüli foglalkozás feladata.

2. Az iskolai környezeti nevelést elsősorban a következő tevékenységformák szolgálják:

a) a helyi tantervben szereplő környezetismeret, természetismeret, földrajz, történelem, biológia, fizika tantárgyak tananyagai

b) a környezeti nevelést szolgáló egyéb (tanórán kívüli) foglalkozások:

- kirándulások, túrák,

- évente egy környezetvédelemmel, természetvédelemmel foglalkozó projektnap (téma nap) szervezése a „Föld napja” alkalmából játékos vetélkedővel, akadályversennyel az alsó és a felső tagozatos tanulók számára;

- a szelektív hulladékgyűjtés

- veszélyes hulladék gyűjtése (elem, elektronikai)

Helyzetelemzés, helyzetkép

A település és a régió, a helyi értékek

Iskolánk szerves, integráns részét képezi az adott lakókörnyezetnek, településnek, régiónak.

A környezeti nevelésünk megtervezésekor kiemelt figyelmet fordítunk falunk jellegzetességeire, adottságaira, a helyi értékek és gondok feltérképezésére.

Pilismarót a Duna mellett, a Visegrádi-hegységben fekszik, lakosai túlnyomórészt magyarok.

Községünkben magas a munkanélküliség, az aktív dolgozók a környező városokban találják meg a megélhetésüket. Szelektív hulladékgyűjtésünk még nincs, a Duna-parton illegális szemétlerrakó alakult ki. Településünkön óvoda, iskola, könyvtár működik. Természeti és kulturális értékeink: Heckenast-kastély az ősparkkal, Felső-öböl, Kálvária-domb.

A községet átszeli a 11-es számú főút, tömegközlekedés közül csak az autóbusz forgalom van.

Közigazgatásilag Pilismaróthoz tartozik Basaharc, Duna-part üdülőtelep.

Pilismarótot északról a Duna és a Felső-öböl, délről a Visegrádi-hegység vonulata határolja, kelet – nyugat irányból Visegrád és Esztergom között helyezkedik el.

Területe a Duna – Ipoly nemzeti Park szerves része. Társadalmi, környezeti életét nagyban meghatározza a két nagy múltú, történelmi, királyi város – Visegrád, Esztergom – közelsége.

Az iskola működése környezeti nevelési szempontból

Iskolánkban a környezeti nevelést a bennünket körülvevő természeti, társadalmi környezet nagymértékben meghatározza. A Dunakanyar és a Pilis Bioszféra Rezervátum, Duna – Ipoly Nemzeti Park mozgásterünk szerves része, így a környezeti nevelés az iskolai élet egészét átszövi, integráltan szinte minden tantárgyban megjelenik.

A célunk megvalósításának záloga, hogy reális helyzetből indulunk ki és megvalósítható, de egészséges erőfeszítést igénylő célokat tűzünk ki.

A természet- és környezetvédelem, globális és helyi környezeti problémák, a hulladékgazdálkodás kérdésköreit beépítettük a hagyományos tanórák és a kompetencia alapú tanóráink menetébe. Emellett külön projekteket, témnapokat és témaheteket rendezünk illetve öko programokat szervezünk kimondottan tanórán kívüli foglalkozásokra.

Célunk, hogy iskolánk környezeti nevelése során a tanulók ismerjék meg azokat a jelenlegi folyamatokat, amelyek következményeként bolygónkon környezeti válságjelenségek

mutatkoznak. Ismerjék fel a társadalmi-gazdasági modernizáció pozitív és negatív környezeti következményeit.

A tanulók kapcsolódjanak be közvetlen környezetük értékeinek megőrzésébe, gyarapításába. Életmódjukban a természet tisztelete, a felelősség, a környezeti károk megelőzésére való törekvés váljék meghatározóvá. Szerezzenek személyes tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén.

Öko szemléletű programjainkkal magasabb szintre emeljük iskolánk környezeti nevelési programját a fenntarthatóság érdekében. Ezáltal olyan pedagógiai folyamatot kívánunk követni, melynek során formálódik tanulóink környezettudatos magatartása és kialakul a környezetért felelős életvitele.

Az öko szemlélet tulajdonképpen egy környezetbarát iskola szemlélete, amelyben meghatározó szerep jut a környezeti nevelésnek valamint a fenntarthatóság kérdéskörének, amely lehetőséget biztosít tanulói számára tanterven kívüli tanulási formákra (vetélkedők, pályázatok, erdei iskola, projektek), ezzel elősegíti a tanulók környezettudatos magatartásának kialakulását, amely a szülőkkel és a helyi közösséggel együttműködve részt vesz a helyi környezeti problémák vizsgálatában, megoldásában, amely technikai- gazdasági szinten igyekszik takarékosan bánni az energiaforrásokkal, csökkenteni a hulladékok mennyiségét, az iskola külső és belső környezetét esztétikusan kialakítani és megteremteni az egészséges iskolai munka feltételeit.

Minden tanév munkatervébe tervezzük az ökoiskola arculatához kapcsolódó környezet-és természetvédő programokat.

Belső-és külső kommunikációs csatornáin /honlap, faliújságok, újság/ tükrözik az ökoiskolai célokat.

Előélet, hagyományok

- Minden év őszén papírgyűjtést szervez a diákönkormányzatunk.
- Rendszeresen részt veszünk a község hagyományőrző programjain.
- Minden tanév végén megrendezésre kerülnek az Is-is Napok.
- Minden tanévben 5 napos „erdei iskolát” szervezünk, melynek helyszínéül

közvetlen természeti környezetünk szolgálatát, amelyet külső szakemberek (pl.: erdészek) jelenléte tesz igazán színessé.

Épület és berendezés

- Iskolánk egy 2009-2010-ben felújított, bővített iskola, mely a kor követelményeinek minden tekintetben megfelel. Az épülete hagyományos anyagokból épült, teljes körű akadálymentesítéssel rendelkezik.
- A tantermek száma, nagysága, világítása megfelelő, a termek besötétíthetők, megfelelő hőmérsékletűek.
- A mosdók mennyisége, állaga, higiénia viszonyai megfelelőek.
- Az iskola épülete barátságos, a folyosókat, tantermeket a gyermekek munkái és növények díszítik.
- A tanteremben kényelmes székek, padok vannak, és a folyosón rendelkezésre áll minden tanuló számára egy-egy zárható szekrény.
- Az iskola felszereltsége megfelelő: külön számítástechnika terem áll a tanulók rendelkezésére.
- 6 db interaktív tábla biztosítja az IKT alkalmazásának feltételeit.
- Egyéb technikai felszereltségünk kielégítő
- Testnevelés színtere a községi sportcsarnok.

Étkeztetés:

- Az iskolánkban külön étkezője van, ahol egyszerre 42 fő étkezhetsz, kulturált körülmények között. Az előírásnak megfelelő étkészlettel a gyermekek önállóan terítenek.
- Iskolánkba szállítják az ételt, melynek minősége, tartalma a gyermekek számára megfelelő és egészséges.

Iskola udvara:

- Iskolánk udvara zárt, díszburkolattal ellátott, parkosított.
- Az udvaron műfüves sportpálya áll a tanulók rendelkezésére, pihenésre (padok).
- Az árnyékot nagy fák biztosítják.

Hulladékgyűjtési program

- Papírgyűjtés évente – ősszel
- Elemgyűjtés
- PET palack gyűjtése
- Vasgyűjtés és háztartási elektronikai hulladék akciószerű gyűjtése az iskolában

"Tegyük szebbé környezetünket!" program

- Az iskola udvarának és környékének megújítása és folyamatos gondozása, új növények telepítése
- madáretetők, madárodúk kihelyezése, téli madáretetés – madárbarát program elindítása
- Iskola „zöldítése”, célunk, hogy a folyosókon és az intézmény közös használatú belső helyiségeiben minél több dísznövény legyen.
- Az osztálytermek dekorálásánál elsődleges szempont az élő növények száma és ápoltsága.
- Öko faliújság , hirdetőtábla

„Energia” program

- Energiakommandó – az „Energiakommandó”: diákokból álló csoport rendszeres ellenőrző sétája, „örjárata” az iskola egész területén – vízcsapok, világítás, szellőztetésablakbezárás stb., diákok figyelmeztetése, figyelemfelkeltő plakátok, írások közzététele az öko hirdetőtáblán– időközönkénti helyzetértékelés.
- Energia-, víz- és papírfogyasztás minimalizálása, csapok elzárása, a termekben, folyosókon a szükségleteknek megfelelő időben égjen csak a lámpa.
- Iskolai füzetek terjesztése „újra papírból” A fénymásoló papír-fogyasztás csökkentése, a kétoldalas papírhasználat ösztönzése (pl. selejt papírok röpdolgozat írásra tökéletesek).
- Környezetbarát tisztítószer használata
- Az iskola környékének síkosság mentesítése, a gyerekek bevonásával környezetbarát módon

„Egészség” program

- Egészségnevelési projektek, témahetek
- Diákjaink délelőtti étkezésének egyik meghatározó tényezője az iskolai büfé kínálata, amely nagy hangsúlyt fektet az egészséges táplálkozásra: tejtermékek, pékáruk, zöltségek, rostos ivólevek, tea kapható.
- Cél az étkezéssel kapcsolatos műanyag hulladék (poharak és ételes dobozok) csökkentése és szelektív gyűjtése
- Kerékpáros és gyalogos közlekedést népszerűsítő programok
- Sportnapok, sportvetélkedők

Szabadidős programok

- Jeles napokhoz, környezetvédelmi világnapokhoz kapcsolódó programok: Állatok Világnapja, Föld napja, Madarak Fák napja, Víz világnapja, Energiatakarékossági

világnap stb.

- Túrák, kirándulások: hétvégi és nagyobb lélegzetű kirándulások szervezése, természetjárás, szűkebb környezetünk természetvédelmi értékeinek meglátogatása
- Környezetvédelmi vetélkedők, akadályversenyek szervezése
- Ismeretterjesztő előadások

Iskolai büfé

Diákjaink délelőtti étkezésének egyik meghatározó tényezője az iskolai büfé kínálata, amely nagy hangsúlyt fektet az egészséges táplálkozásra: tejtermékek, pékáruk, zöldségek, rostos ivólevek, tea kapható.

Személyi feltételek

- Tanárok: Az iskola minden tanárainak feladata, hogy környezettudatos magatartásával, munkájával példaértékű legyen a tanulók számára.
- Diákok: Részt vesznek a környezeti nevelési programokon, magatartásukkal, aktív részvételükkel elősegítik a környezeti nevelési célok magvalósulását: vigyáznak környezetükre, figyelmeztetik társaikat a kulturált magatartásra.
- Nem pedagógus munkakörben foglalkoztatottak: Az iskola adminisztrációs és technikai dolgozói munkájukkal aktív részesei környezeti nevelési programunknak. Az iskolai adminisztráció területén fontos feladatunk, hogy csökkentsük a felesleges papírfelhasználást, folyamatosan gyűjtsük a hulladékpapírt. Példamutató, ha a tanulók látják, hogy az iskola épületének takarítása során környezetkímélő, az egészségre nem ártalmas tisztítószeret használunk.
- Fenntartó: Célunk, hogy a fenntartó a kötelező támogatáson túl is finanszírozza az iskola környezeti nevelési programokat.
- Környezeti neveléssel is foglalkozó intézmények:
Iskolánk számára a tanórai és tanórán kívüli környezeti nevelési programot színesebbé és tartalmasabbá teszi a múzeumok, állatkertek, nemzeti parkok meglátogatása (pl.: Duna Múzeum, Visegrádi Vadaspark, Búbánatvölgy Természetvédelmi Terület, Duna-Ipoly Nemzeti Park, Zebegényi Szőnyi Múzeum, Esztergom Várhegy, Visegrád Fellekvár – Salamon torony, Dömös Rám-szakadék, Prépostsági altemplom, stb.)

Alapelvek, jövőkép, célok

Alapelvek, jövőkép

Célunk olyan emberek nevelése, akik a természeti és társadalmi környezet szépségeire nyitottak, ezeket tudják értékelni, majd a természettel harmonikusan tudnak együtt élni, életvitelüket harmonikusan tudják vezetni, ezért a nevelésnek a valóságos életben kell gyökereznie.

Konkrét célok:

- A környezeti nevelés az oktatás és nevelés valamennyi területén jelenjen meg!
- Erősítsük a tantárgyközi kapcsolatokat, hogy a tanulók egységben lássák az egy témához tartozó ismereteket!
- A pedagógusok, a felnőtt dolgozók és a szülők személyes példájukkal legyenek a környezettudatos életvitel hiteles terjesztői!
- Törekedjünk az iskola tisztaságának javítására, a szemét mennyiségének csökkentésére.
- Takarékoskodjunk az energiaforrásokkal!
- A tanulók ismerjék meg szűkebb környezetüket, lássák az értékeket, problémákat, ápolják a hagyományokat!
- A testnevelés órákat lehetőség szerint a szabadban tartjuk.

2.számú melléklet

Interjú Merczi Katalin öko-munkacsoport vezetőjével

Mikor lett a tantestület tagja?

2012/2013-as tanévet már itt kezdtem el a Bozóky iskolában.

Melyik évben nyerte el az iskola az Ökoiskola címet?

Az iskola 2015-ben pályázta meg az ökoiskolai címet, amit a következő tanévben el is nyert, így 2016-tól viseljük ezt a címet.

Hogyan indították el a pályázatot? Milyen feltételeknek kellett teljesülnie, hogy az iskola megnyerje a címet?

A pályázat beadásához nagyon sok feltételnek meg kellett felelnie az iskolának. Pontozási rendszer szerint kellett értékelnünk magunkat, aszerint, hogy mennyire vagyunk már ökosak. Sze-

rendsére az iskolában már régóta működtek olyan projektek pl.: témahét, témanap, amik hozzásegítettek a megfelelő pontszám eléréséhez, így a beadáshoz elegendő pontszámmal rendelkezünk. Például, ha valami már működött az iskolában, akkor három pontot kapott, ha valami még nem, akkor nullát. Volt egy egységes pontszám, amit el kellett érni ahhoz, hogy mi egyáltalán tudjunk pályázni. Az első pályázatnál meg volt határozva, hogy mennyi pontot kell összegyűjteni, második pályázatnál is, ami már magasabb volt, és amikor már az Örökös ökoiskola címet pályáztuk meg, akkor ott már igen magas volt a pontszám. A pályázati felület nagyon rossz volt, excel táblázatban voltak a kérdések, amit kinyomtattunk és úgy kellett beadni, hogy kitöltöttük és elküldtük, így sajnos számítógépes dokumentációm nincs róla. Az örökös ökoiskola pályázatnál ez még rosszabb volt, mert folyamatosan elszállt a rendszer, azt nem tudtuk lementeni. Ami érdekes volt, hogy előre meg kellett mondani, hogy milyen új vállalásokat fogunk bevezetni az iskolába, ebből 3 db-ot kellett megneveznünk! Az elsőnél vállaltuk azt, hogy részt veszünk öt napos erdei iskolában, aztán volt olyan vállalásunk, hogy a honlapot elindítjuk, a harmadik pedig eszközöket biztosítunk a gyerekeknek pl.: vízvizsgálathoz, vagy erdővizsgálathoz, az utóbbinál volt olyan, hogy nyertünk is egy hátizsákos pályázatot, amiben volt ehhez szükséges eszközök. Mivel kétszer pályáztunk az Ökoiskola címre, így összesen 6 db vállalásunk volt, azt hiszem ide tartozott még az, hogy elindítottuk az iskolakert programot és szelektív kukákat helyeztünk ki a folyosókra. Ezek voltak, ha jól emlékszem, de a legnagyobb vállalásnak az erdei iskolát mondanám. Volt egy erdővel kapcsolatos projekt is, amire neveztünk, de sajnos az nem indult, és akkor azt valami másik programmal kiváltottuk, szerencsére nem vették ezt a pályázatban annyira szigorúan. Mindezeket a három évben meg kellett valósítani és tulajdonképpen úgy ellenőrizték, hogy dokumentálnom kellett képekkel, hogy ezt meg ezt megvalósítottuk, és kellett egy beszámolót készítenem. Hat év alatt sok minden megvalósult, megalakult, sokkal több versenyekre neveztünk be, pályázati pénzeket pedig el tudtunk menni a gyerekekkel ide-oda, bevezettük a kastélytúrát is. Az erdei iskola a covid miatt kicsit szünetelt, akkor nem is tudtuk megszervezni, elég részletes megszervezést is igényel, úgyhogy amit tudtunk azt sikerült megvalósítani.

Mikor lett az ÖKO-munkaközösség vezetője? Van-e még olyan személy, aki összefogja az iskola ökoiskolai munkáját? Ha van, kik a tagjai? (pl: tanító, testnevelőtanár, művészetszakos tanár stb.)

Mikor megnyertük a pályázatot, akkor az igazgatónő egyből kinevezett az ökoiskola vezetőjének, így tehát 2016-tól vagyok vezető. Az ökoiskola munkacsoportjába szinte minden pedagógus benne van, hiszen kis létszámú tantestületünk van, illetve van egy fő technikai dolgozó is.

Ön hogy látja, az intézményvezető/ a nevelőtestület/technikai dolgozók/tanulók/ szülők hozzáállását, érdeklődését az ökoiskolához?

Nagyon jó az együtt működés, mindenki segít mindenkit, a szülők is lelkesen támogatnak minden ilyenfajta kezdeményezést vagy már meglévő programokat.

Milyen feladatai vannak egy iskolának, ha elnyerte ezt a címet?

Az elsődleges, hogy a három év alatt, amely időre elnyertük a címet, mindenféleképpen meg kell valósítani a 3 általunk megjelölt vállalásokat, illetve a pályázatban megnevezett dolgokat, amit az iskola már régebb óta működtet, folytatni, illetve bővíteni szükséges.

Ön szerint miben tér el egy ökoiskola az átlagos iskolától, ebben az iskolában az ökoiskola, hogyan nyilvánul meg?

Ezáltal még nagyobb hangsúlyt tudunk fektetni a környezeti nevelésre, a fenntarthatóságra, környezettudatos szemlélet kialakítására és a természetvédelem fontosságára. Sokkal több program valósul meg ezáltal az iskolában, hogy ökoiskola lettünk. Számtalan új programba csatlakoztunk be vagy szervezünk mi magunk is órai vagy órán kívüli programokat a gyerekeknek.

Az iskola milyen segítséget kap/kapott az iskola ökoiskolai munkájában? (pl: szaklapok, mentorálás, segédletek stb.)

Internet mindenféleképpen rengeteg lehetőséget ad, itt tudunk versenyeket, programokat keresni, illetve felhívások révén becsatlakozni sok új kihívásba, feladatba. Aki megpályázta a címet, annak részt kellett vennie egy továbbképzésen Pesten, erre a továbbképzésre egy másik kolléganőmmel mentem el. Két vagy három napos volt, ott egy pici betekintést kaptunk az ökoiskolák életébe, de annyira nagy mentorálás nem volt. Ezt magadnak kellett kialakítani, hogy neked milyen elgondolásaid vannak, megnéztem más iskoláknak az ökoiskolai munkatervét (ez nekünk is fent vannak a honlapon), megnéztem körülbelül, hogy mi az, ami nekünk is belefér és azt láttam, hogy tulajdonképpen ezeket mi is megcsináljuk pl.: TeSzedd! programhoz is mindig csatlakoztunk, én bevezettem az Erdők hetét, ami októberben van, ezt főként órán szoktam megvalósítani, ekkor kicsit az erdőkről tanulunk, állat vagy növényfelismerést játékos feladatokkal oldunk meg. Bevonni kollégákat ebbe nem is szoktam, mert ilyenkor 5-8. osztályig egy órát szánok rá, hogy az erdőkkel foglalkozunk kicsit pl.: erdész, vadász munkája, vagy fafajok, növények, állatok felismerését viszem be nekik. Ezt az ökoiskolától kezdve indítottam

el. Azzal, hogy az iskola ökoiskola lett, úgy gondolom, hogy több minden kerül be az iskola munkatervébe.

Milyen mértékben vesznek részt az ökoiskolai tevékenységekben, programokban a tanulók/szülők/pedagógusok?

Az iskola tanárai teljes mértékben részt vesznek benne és ezáltal az iskola tanulói is. A szülők pedig akkor, ha segítségre van szükségünk teljes mértékben támogatnak!

Az iskolának milyen külső kapcsolatai vannak, amelyek segítenek az ökoiskolai munkában, programok megszervezésében, vagy tevékenységekben?

Az iskola több szervezettel is együtt működik, mint pl. a Pilisi Parkerdő, visegrádi Madas László Erdei Iskola, esztergomi Duna Múzeum, visegrádi Apátkúti Erdei Iskola, Dunakanyar Kultúrtáj és Környezetvédelmi Egyesület.

Az iskola tanulói milyen nagyobb ökoiskolai projekteken vettek részt?

Az Ökoiskola cím elnyerésétől kezdve rendszeresen regisztrálunk a Fenntarthatósági témahétre, ami egy központilag szervezett program, az iskolának minden évben be kell regisztrálnia. Ez a témahét nagyon jó abból a szempontból, hogy a program honlapján vannak óratervek, feladatok, s meg vannak adva azok a témakörök, ami köré lehet csoportosítani a témáinkat pl.: vagy a hulladékra, vagy a műanyagokra, ökológiai lábnyom csökkentésére helyeződik a hangsúly, ami segít nekünk abban, hogy az alsósoknak és a felsősöknek is össze tudjuk rakni a témahét programjait. Tavaly láttam, hogy szerveztek továbbképzéseket is, de arra nem mindig van lehetőség elmenni, főleg, ha messze van. Volt olyan is, hogy külső helyszíneket is biztosítottak, például tavaly a Pilisi Parkerdő szervezésében a pilismaróti erdészettől jött el egy előadó, aki tartott egy előadást a gyerekeknek a pilismaróti halastónál. Most viszont ebben az évben ez nincsen, nem szervez ilyen előadásokat a Pilisi Parkerdő. Visegrád szervez, de elutazni ennyi gyerekkel az macerásabb, tehát nekünk azért jobb volt, hogy helyben volt, ezt most hiányolom, hogy nincsen. Ezen a témahéten mindenki részt vesz, minden órán minden kolléga valahogyan beleszövi, hogy például a technika órán, ha az újrahasznosításról van szó, akkor csinálnak valami újrahasznosított dologból valami játékot vagy valami képet. Én is ilyenkor úgy szoktam megtervezni az órát, hogy az évfolyamon megfelelő témához kapcsolódó órákat tartok. Tényleg kiemelném, hogy a honlap nagyon sok segítséget nyújt nekünk, hogy hogyan szervezzük meg a témahetet. Általában a köztársasági elnök szokta megnyitni ezt a hetet, ilyenkor van egy rend-

hagyó óra, tavaly például a Jane Goodall-lal volt egy ilyen óra, ezt főként a nagyobbakkal szoktuk. A kicsiknek annyira ezt nem szoktuk ajánlani, hiszen nem biztos, hogy végig tudják ülni. Ezen kívül vannak saját projektjeink, mint például a Víz világnapja, a Föld világnapja, Erdők hete, Állatok világnapja, Madarak és Fák napja! Illetve különböző versenyeken veszünk részt rendszeresen.

Ön szerint miben nyújt többet egy ökoiskola a tanulónak?

Alapból megvolt az iskolában az ökoiskola alapjai, én azt gondolom, hogy kicsivel több programon tudnak a gyerekek ezáltal részt venni, kicsit nagyobb betekintést kaphatnak a témában, például el tudunk menni a Duna Múzeumba, vagy elmentünk az apátkuti iskolába, tehát ennek keretében több minden tudunk szervezni. Ha azt mondjuk, hogy ökoiskola vagyunk, és szeretnénk ezt meg ezt megvalósítani, akkor az jobban elfogadottabb, mintha azt mondanám, hogy akkor elviszem a gyerekeket valahova. Az ökoiskolában ez benne van, hogy szemléletformálás, a gondolkodásmódot kicsit megreformálni a gyerekekben. Az segíti őket, ha ki tudunk menni külső helyszínekre, amik igazán jók szoktak lenni például a Duna Múzeumban a Víz világnapján vannak programok és el tudunk látogatni, vagy a Geodába elmenni, tehát több lehetőség van arra szerintem, hogy a gyerekek egy nagyobb teret kapjanak ezekre az ökoiskolában. Több jelesnapot is tartunk, ami által nagyobb felületen érintkeznek a gyerekek a környezeti neveléssel, ami fontos számunkra, hiszen szeretnénk hangsúlyozni, hogy mit tehetnek például az energiatakarékosság érdekében.

Hogyan és miben jelenik meg a tanulók iskolai életében az ökoiskola gondolkodásmódja?

Amit itt elmondunk, megmutatunk nekik, és mi is példát tudunk mutatni nekik, talán otthon is példát tudnak mutatni testvérnek, akár szülőnek is, hogy amit hallanak itt vagy látnak, azt elmondhatják nekik. Talán kicsit kijebb tudják vinni ezt az ökoiskolai gondolkodásmódot a barátok körébe, családok körébe. Én azt gondolom, hogy ez leginkább a hozadéka.

Milyen tevékenységekben, feladatokban jelenik meg az ökoiskola az iskolában/tanóránkon/napköziben/tanórán kívüli foglalkozásokon?

Én például szoktam ppt-eket készíteni egy-egy témában, vagy pedig felajánlok gyerekeknek például kémiahoz, biológiahoz vagy természetismerethez kapcsolódó témákat, amiből választhatnak és önállóan készíthetnek ők is egy előadást, hogy kicsit kutakodjanak. Szoktunk tartani Judit kolléganőmmel az egészséges életmódhoz kapcsolódóan olyan feladatokat, hogy egészséges ételeket kell készíteni, vagy például olvasókört is szervezünk a gyerekeknek, amikor

olyan könyveket is szoktunk keresni, amelyek kicsit kapcsolódik akár a környezettudatos életmódhoz, akár valamilyen természetismereti dolgokra hívja fel a figyelmet. Tehát tanórán kívül is azért elég jól megtud már valósulni, tanórákon szerintem alapjáraton leginkább a természet-tudományos órákon tudjuk ezt bevinni. Próbálom ezeket az órákat úgy megtervezni, hogy a gyerekek összefüggésekben lássanak témákat, például van olyan, hogy felcserélem a tankönyv leckéinek sorrendjét, hiszen, ha földrajzból az esőerdőket tanulják, akkor én biológia órán meg az élővilágát mutatom be nekik és tanítom meg nekik, hogy egy globális képet kapjanak arról, hogy el tudják helyezni magukba ezeket a dolgokat, ne csak kis foltok maradjanak meg bennük, hanem nagy egység.

Ön hogy látja, mi az iskola erőssége az ökoiskola kapcsán?

A covid előtt szerintem nagyon jó volt, hogy el tudtunk menni az öt napos erdei iskolába. Ami most ennek a megszervezésében nehézség az az anyagi dolog, hiszen ez a program önköltséges, ezt nem támogatja semmi. Én hiányolom, hogy valami támogató szervezet kicsit támogatná a kis iskolákat, ez szerintem hátrányunk. Az erősség az, hogy lenne rá igény, szívesen jönnének a gyerekek, meg a szülők is sokat segítenek, a szülői támogatásokra is lehet nagyon számítani, például, ha össze kell dobni valamilyen anyagi támogatást, de mindenhogyan segítik a gyerekeket, meg a mi munkánkat is. A szülők a diákok és a tanárok nagyon jól együtt tudnak működni, egy jó kis közösséget alkot és ez mindenféleképpen erősség. Tényleg, hogy ha valamit az iskolában nem tudunk megvalósítani, akkor a szülőknek szólunk és akkor lehet hozzájárulnak ahhoz, hogy ezt meg tudjuk oldani. Szerintem sok programot is szervezünk a gyerekeknek a tanévben, sok versenyre is tudunk menni, igaz nem feltétlen az ökoiskolával kapcsolatosan, de valahogy mégis kapcsolódik, hiszen, ha van egy olyan verseny, aminek a tétje az, hogy valahova el lehet menni kirándulni, vagy mondjuk elutazni egy másik városba, igaz az nem természet, de mégis a hagyományokat, kultúrát ezzel is lehet erősíteni. Amit még hozzátennék ehhez a kérdéshez, hogy a honlapunk nagyon jól működik. Állandóan frissítjük, megtalálhatóak rajta új képek, információk, tehát szépen beindult. Ezáltal is láthatóvá válik, hogy mi minden történik az iskolában.

Ön hogy látja, miben kell az iskolának fejlődni az ökoiskola kapcsán?

Anyagi forrás szerzésében, mert leginkább ez az, ami sok program megszervezésében kulcsfontosságú, vagy olyan pályázatokat keresni, amivel ezeket tudjuk támogatni. Úgy látom, hogy a tantestületben mindenki leterhelt, és egy-egy pályázat megírása is sok energiát és időt vesz el,

így fontos lenne olyan személy keresése is, aki a pályázatok megírásában is segítene az iskolának. Nem kis feladat egy ilyen pályázatot megírni a tanári munka mellett, és tudjuk azt, hogy vannak olyanok, akik kimondottan ezzel foglalkoznak, de ez is pénzbe kerül.

Az iskola elnyerte a Madárbarát iskola címet is. Mikor pályázták meg a címet és milyen feltételeknek kellett teljesülni a cím elnyeréséhez?

2021/22-ben nyerte el az iskola a címet. Annyi volt, hogy kellett írnom a Madártani Egyesületnek egy levelet, hogy szeretnék erre a címre pályázni. Kaptam egy csomagot, amit ki kellett fizetni, tehát volt egy ára neki és kaptál egy madárodút, egy kitűzőt, meg volt egy papír, amit ki kellett tölteni, az volt a lényege, hogy el kellett kezdeni etetni a madarakat, és milyen madarakat figyelünk meg. Egy-két évig még nem adtam be, mikor megjött ez a papír, hanem kihelyeztük a madáretetőket és akkor utána mikor az ökoiskolai vállalásokat kellett teljesíteni, akkor beadtam ezt a pályázatot. Nem is egy pályázat volt, annyi volt, hogy dokumentáltam, leírtam, hogy milyen madarakat láttunk, lefotóztam és tulajdonképpen beküldtem és már meg is kaptuk, hogy madárbarát iskola. A madáritató kihelyezését is tervbe vettük, de egyelőre nem tudjuk, hol valósítsuk meg, hiszen az udvaron nagy hangzavar szokott lenni, arra gondoltam, hogy a nyáron helyeznénk ki, de akkor meg fel kell tölteni, folyamatosan figyelni kéne, szóval ez okoz ebben bonyolultságot.

Mit jelent, hogy egy iskola madárbarát? Ezt a címet az iskola meddig kapja meg?

Ez azt jelenti, hogy ha megkapjuk ezt a címet, akkor ez a miénk, tehát ezt nem vonják vissza, nincs kimondott ellenőrzés rá. Annyi, hogy ez a mi dolgunk, vállaltuk, hogy etetjük a madarakat rendszeresen és óvjuk a környezetüket. Tulajdonképpen ennyit jelent.

Milyen programokon vettek részt a gyerekek Madárbarát iskola keretén belül?

Csináltunk a gyerekekkel közösen madáretetőket, ami kihelyezésre került, viszont azok már tönkrementek az évek során, úgy, hogy tervbe van, hogy megfelelő anyag beszerzésével majd készítünk megint új etetőket, itatókat. A madarakat is meg szoktuk figyelni, illetve minden évben az év madaráról szoktunk készíteni egy plakátot, így felhívjuk a gyerekek figyelmét is arra, hogy miért vannak veszélyben egyes madárfajok és miért kell őket védenünk. Ezt a plakátot pedig a faliújságra helyezzük ki.

Hogy fejlesztik tovább az iskolai fenntarthatóságra nevelést?

Azt gondolom, hogy csináljuk tovább a programjainkat, esetleg kiegészítjük más programokkal. Sok mindent vállalunk a tanév során, szinte minden hónapban jut valamire lehetőségünk ezzel kapcsolatosan, de bármire nyitottak vagyunk, pályázatokat keresni, ami hozzásegíti azt, hogy még jobban tudjuk ezt az ökoiskolát, fenntarthatóságra nevelést tovább vinni és fejleszteni. Most például az iskola regisztrált a „Millió lépés az iskoláért” akcióhoz, és olyan jó látni, hogy olyan gyerekek is csatlakoznak ehhez, akik nem annyira tettek azért, hogy gyalogoljanak, így jó ilyenbe is becsatlakozni és kipróbálni minden új dolgot, a gyerekeknek pedig élvezik. Nyitottnak kell lennünk minden új dologra, hogy merjünk becsatlakozni ilyen programokba, mert mondhatjuk azt, hogy kis iskola vagyunk és persze nem fogunk tudni versenyezni egy olyan iskolával, ahol már 1100 fő van egy ilyen akcióban, mi pedig 28-an, de azt gondolom, hogy akik ebben az akcióban bent vannak gyerekek igenis szépen csinálják, vállalják. Amit ide sorolnék még, hogy még jobban minél több gyereket bevonni hasonló programokba, és felhívni a figyelmüket, hogy ha még két lépést is tesznek, az is ugyan olyan fontos, mint aki megtesz xy. lépést.

3.számú mellékletek

Képek a Pilismaróti Bozóky Mihály Általános Iskola ökoiskolai életéről, tevékenységeiről.

1. kép
Miklós-deák völgy

2. kép
Bozóky Mihály az iskola névadója

3. kép
Kertész-kezek iskolakert

4. kép
Pusztáink kék madara, a szalakóta c. rajpályázat rajzai

5. kép
Erdei túra Visegrádon

6. kép
Kisteleki Gergely solymász iskolai bemutatója

7. kép
Egészségnap az iskolában

8. kép
„TeSzedd” akció közben az iskola tanulói

9. kép
„Hátizsákban az erdő”

10. kép
Víz világnapja a Duna Múzeumban

11. kép
Játék bolhapiac

12. kép
Alcsútdobózi Kalandpark

13. kép
„Happy Hét” a felsőben

14. kép
Iskolakerti foglalkozás

15. kép
4. osztályos fiúk ásnak a kiskertben

16. kép
Őszi vásáron az iskolakert

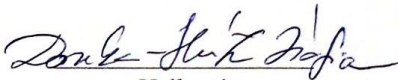
17. kép
***Madarak és fák napja
iskolakert rendezésében***

NYILATKOZAT

Alulírott DORKA-HORVÁTH ZSÓFIA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAPOSVÁR Campus, TANÍTÓ szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023 év Április hó 28 nap

Hallgató

***Kérjük a megfelelőt aláhúzni!**

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023 év APRILIS hó 28 nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!